

Ivan Bauer

Středověk

PRACOVNÍ SEŠIT Z DĚJEPISU

1993

Nakladatelství Tobiáš

ISBN 80 901232-9-5

OBSAH

Slované	3
Velká Morava	11
Doba románská	17
Vrcholný středověk – čas rytířů	26
Ve znamení hrotilého oblouku	37
Husitství	45
Věk poděbradský a jagellonský	51
Renesance – já člověk	58

© Mgr. Ivan Bauer
Didaktická spolupráce: Dr. Zdeněk Topil
Illustration © Dr. Jana Bauerová

Slované

Slovanská pravlast se nacházela mezi Vislou a Dněprem. Jak dosvědčují naše nejstarší pověsti, ze své pravlasti se Slované vydali hledat nová území a brzy osídlili rozsáhlé oblasti. O způsobu jejich života se dovídáme nejen z vykopávek a nálezů, ale i ze zpráv kronikářů, dějepisců a také z pověstí.

Pokus se vyznačit na mapce, kde se nacházela pravlast Slovanů?

A1

Které říše se nacházely v jejím sousedství?

.....
.....
.....

Do jakých větví se Slované rozdělili?

.....
.....
.....

O Přemyslovi

...I spatřili opodál muže vysoké postavy, an v lýčených střevících za rádlém kráčel a pobízel prutem spřežení strakatých volů, za rohy do járma zapražených.

...Přemysl vzav pak svou mošnu, pecen chleba a sýr z ní vytáhl a na blyštivou železnou radlici, na slunci svítící, to vše položil.

Užaslí poslové ptali se, proč na železe jí. „Proto jím na železném stole,“ odpověděl Přemysl, „abyste železo ve vážnosti měli. Jím v čas pokoje pole orejte, v časech zlých se nepříteli braňte.“

(A. Jirásek: Staré pověsti české)

Jaké nářadí užívali k orbě?

Jak byla zvířata zapražena?

Z čeho byla vyrobena radlice?

B1

Víme, že Slované pěstovali pšenici, žito, proso, mák, hrušky, jablka, řepu, zelí, kapustu, cibuli, česnek, mrkev i celer, že sbírali houby, borůvky a jiné lesní plody, znali některá koření a také chmel.

Ve svých osadách chovali krávy, ovce i koně, prasata a také drůbež, slepice, husy aj.

Výživu doplňoval rybolov a sběr medu.

B2

Podle těchto údajů sestav slovanský jídelníček na jeden den.

Snídaně

Oběd

Svačina

Večeře

B3

Se zemědělstvím a obživou souvisí některá slovanská slova. Pokus se přiřadit staré, dnes už neužívané slovo k výkladu, o kterém si myslíš, že k němu patří.

BRAH – nedozrálé obilí pražené na ohni, jedlo se bez další úpravy ještě v 15. století

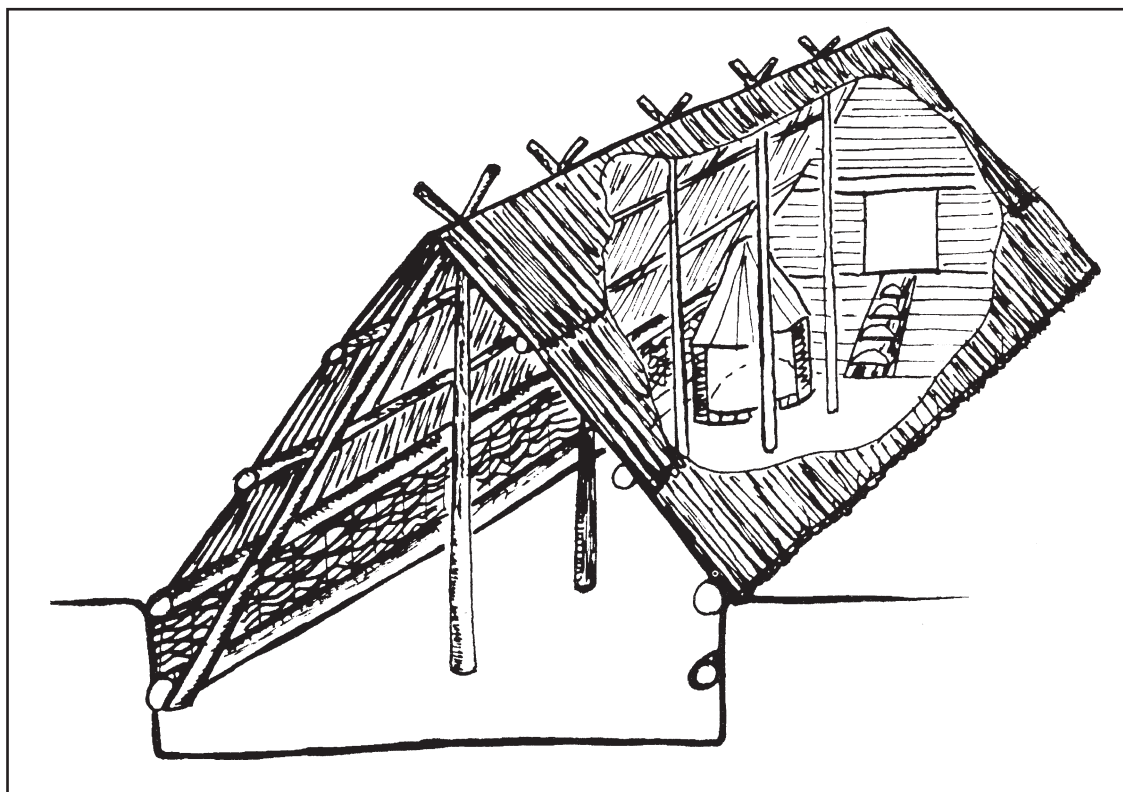
PRAŽMO – dutý kmen obsazený rojem včel, tedy jakýsi pradědeček dnešního úlu (vzpomeň si na medvěda brtníka)

BRŤ – ohrádka z proutí nebo kůlů, zbudovaná kolem udupaného prostranství, někdy opatřená také lehkou střechou, sloužila k ukládání požatých snopů obilí

SLOVANSKÁ CHATA

Slovanská chata – (tzv. polozemnice) byla postavena ze dřeva spojovaného bez hřebů, pouze roubením nebo dřevěnými klíny. Stěny byly z tenkých kůlů proplétaných proutím, střechu kryl rákos, podlahu tvořila udusaná hlína. Některé trámy nosné konstrukce se svazovaly houžvemi. (Houžev vyrobíme tak, že mladý smrček namočíme do vody, pak ho rozklepeme na vlákna, stočíme do provazců a za mokra vážeme.)

Spáry a skuliny bývaly vymazány směsí z hlíny, vody a plev.

Proč byly slovanské chaty zahloubeny do země?

C1

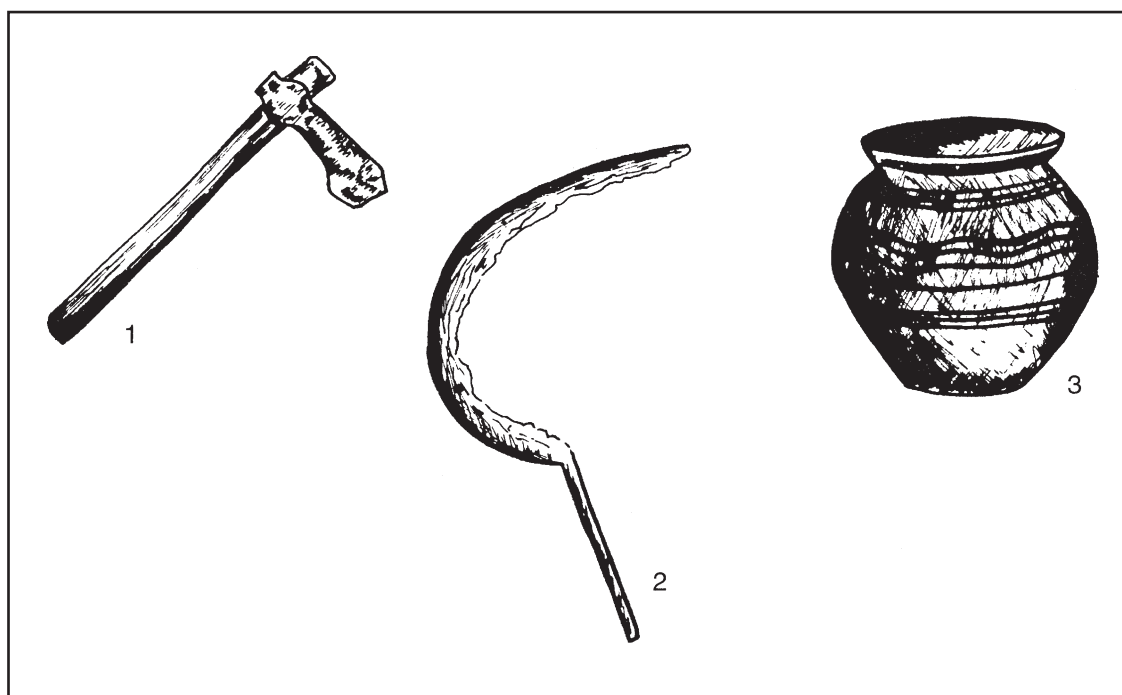
Co může na místě, kde kdysi stálo slovanské sídliště, najít dnes archeolog?

Vyjmenuj alespoň 5 takových důkazů.
.....
.....

Proč se trámy svazovaly právě mokřými houžvemi?

D1

Archeologové našli tyto předměty:

K čemu sloužily předměty 1 a 2?

Co uchovával dávný obyvatel chaty v hliněné nádobě, kterou vidíš na obrázku č. 3? Napiš tři příklady.

.....
.....

Co můžeš usoudit z nálezu předmětu č. 4?

Co můžeš říct o člověku, který užíval předmět č. 5 a 6?

Začínalo se zvolna šerit. Šikmé sluneční paprsky probleskovaly mezi korunami mohutných buků a olší, větve tvořily nad našimi hlavami velebnou klenbu. Naše výprava postupovala chodníkem podél Dunaje. Terén byl těžko schůdný, větve nám rozdíraly oděv. K večeru se z okolních bažin a mokřisk zvedala mračna komárů.

Náš průvod čítal šest vozů. Vůdcem výpravy byl otec, k němu se přidali tři kupci s čeledí. Vezli jsme vlněné přikrývky, nože a válečné sekery, široké kožené pásy zdobené kováním, které u nás ve Francích přicházely do obliby, také zdobené a ryté skleněné poháry a jemné hedvábné šátky. Doufali jsme, že o tohle zboží bude zájem.

Výměnou jsme chtěli získat vosk, kožešiny, med, plátno a sůl, kterých mají Slované dostatek.

E1

Kudy vedla cesta, po níž kupci jeli?

Jak dopravovali v 7. století zboží?

Jaké zboží mohli kupcům nabídnout Slované?

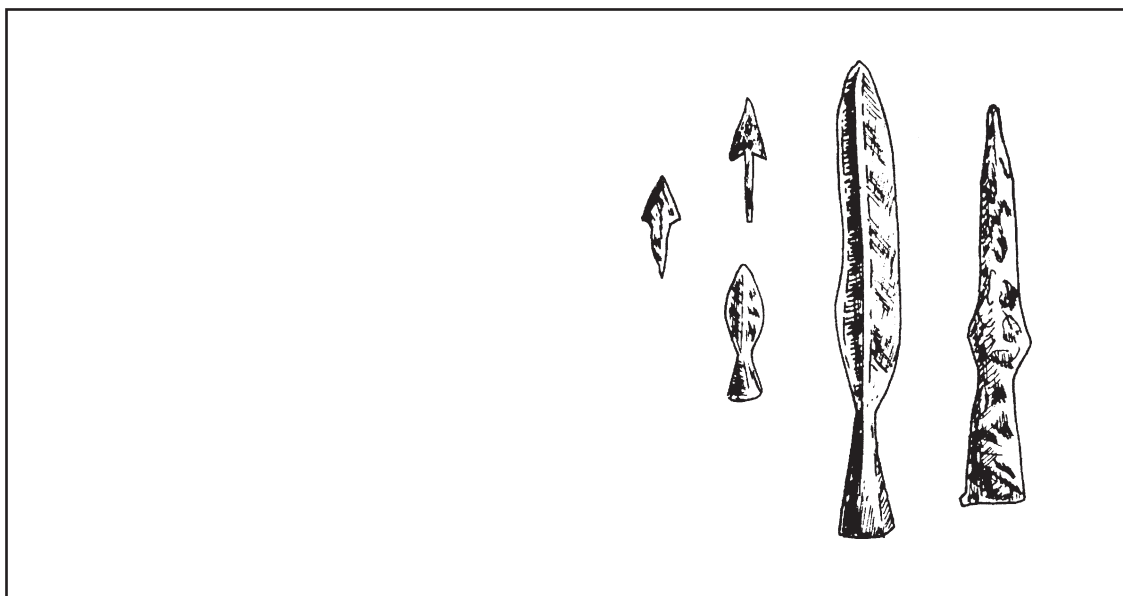
Přečti si pozorně text. Podle toho, jaké výrobky jsou v textu uvedeny, запиš, kteří řemeslníci je vyrobili.

.....

VOJENSTVÍ STARÝCH SLOVANŮ.

Slované rádi útočili ze zálohy, překvapovali nečekanými přepady v houštinách, úžlabinách a skalních soutěškách. Snadno také přecházeli řeky a dobře snášeli pobyt v chladné vodě. Uměli se prý ponořit do vody, lehnout si v hloubce na záda a dýchat pomocí dutého stébla.

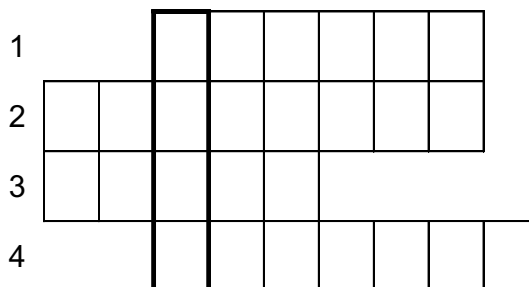
Prohlédni si obrázek a vypiš, jaké zbraně Slované používali:

F1

Znali Slované koně?

Křížovka

1. oblíbená slovanská zbraň pro boj zblízka
2. nepřátelé Slovanů
3. kovová součást výstroje koně
4. součást jezdecké výstroje, která sloužila k pohánění koně

G1

G2

Roku 623 nebo 624 spojil se muž jménem národností Frank z kraje senonského, s větším počtem kupců a vydal se k, aby provozoval obchod. Slované již tehdy počali povstávat proti a když je takto vojensky napadli, Sámo táhl s nimi ve vojsku a Slované, vidouce Sámovu, když nesmírné množství Avarů bylo mečem Slovanů pobito, zvolí si ho nad sebou králem a let jim šťastně kraloval.

(Fredegarova kronika)

Doplň do textu tato slova:

třicet pět, Sámo, kupec, prospěšnost, Avarům, Slovanům.

G3

Toho roku pobili Slované příjímím Venedi kupce Franků s četným lidem a oloupili je o věci. To pak byl počátek války mezi Sámem a Dagobertem, králem Franků. I vyslal Dagobert k Sámovi vyslance Sicharia, žádaje, aby dal spravedlivou náhradu. Protože Sámo nechtěl Sicharia viděti a nedovolil mu k sobě přijít, přistoupil Sicharius před Sáma oděn krojem na způsob Slovanů a oznámil mu vše, co měl uloženo.

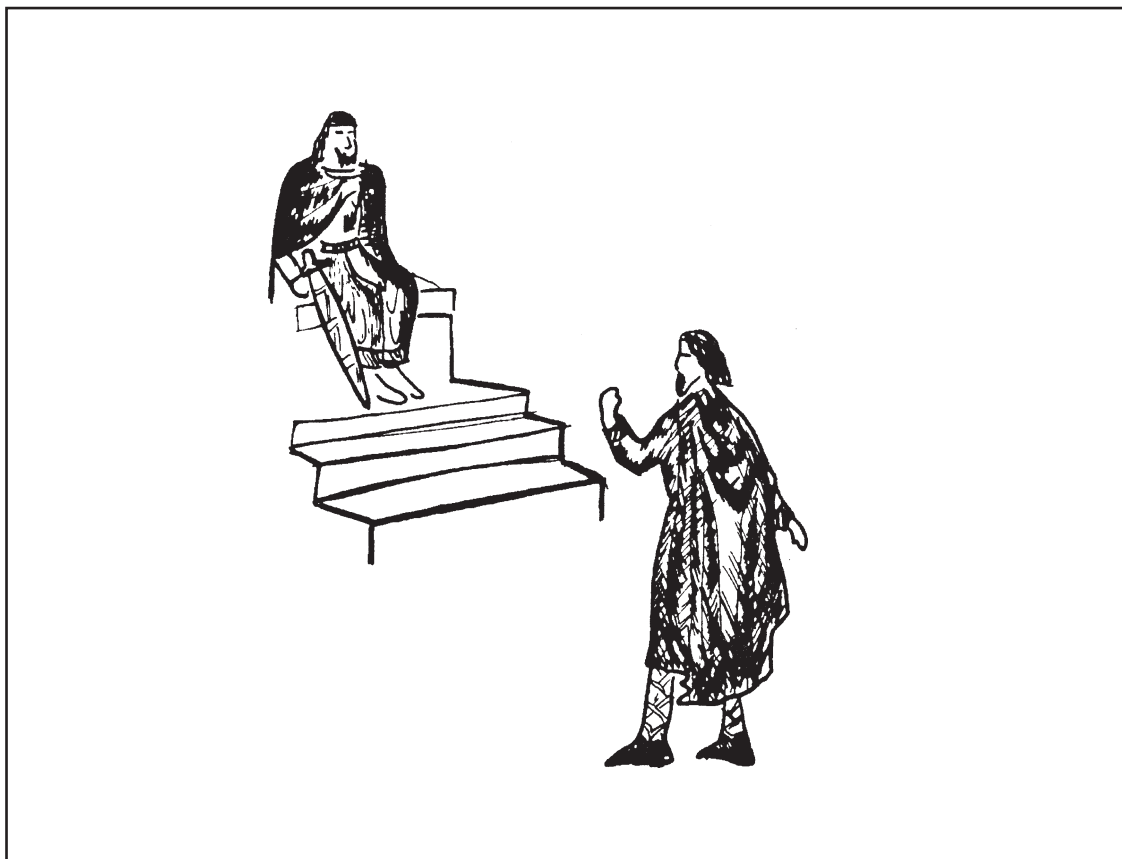
Avšak Sámo nic z toho, čeho se jeho lidé dopustili, nenapravil, než toliko chtěl ustanovit zásady, podle nichž by se v těchto i jiných případech hledala spravedlnost...

Sicharius však pravil, že není možno, aby křesťané mohli uzavřít přátelství se psy.

Sámo na to odvětil: „Jste-li vy boží sluhové a my boží psi, je nám dovoleno, když vy ustavičně proti bohu samému jednáte, trhati vás kousáním.“

I byl vyhozen Sicharius z dohledu Sámova.

(Fredegarova kronika)

Podle líčení Fredegarovy kroniky rozhodni, která řeč komu patří. Přepiš si jednotlivé věty na papír, vystřihni do tvaru obláčků, jaké bývají v obrázkových časopisech, a nalep je k osobám, ke kterým patří.

H1

Jsme-li, jak říkáš, boží
psi, budeme vás, kteří
stále proti bohu mluvíte,
trhati kousáním!

Můj král Dagobert
žádá náhradu za
uloupené zboží.

Boží sluhové se nebudou
přátelit se psy!

Řekni svému pánovi, že
moji lidé se nedopustili
ničeho zlého. Navrhuji,
abychom sestavili provždy
platná pravidla a zákony.

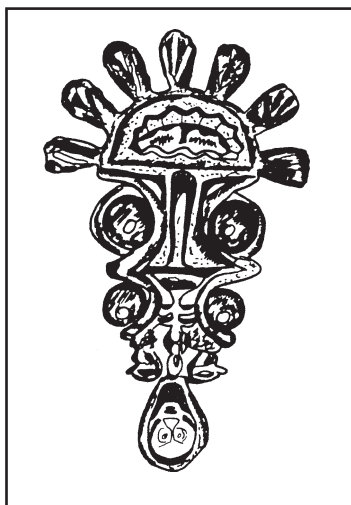
Sámo potřeboval zbraně. Nakupoval je snad za Dunajem, přímo na franských trzích. Taková cesta byla však velmi nebezpečná. Kdyby Frankové zjistili, komu jsou jejich zbraně určeny, nedarovali by nikomu milost. Navíc ses mohl cestou setkat se stepními jezdci, na cestě byly nebezpečné bažiny...

HRA

I1

Přesuňme se teď do 7. století, kdy se slovanská výprava vrací zpět s nákladem zbraní. Hra je určena pro dva hráče a potřebujete k ní 3 mince. Každý si vezme jednu minci a ta bude představovat jeho „karavanu“. Třetí mincí se hází. Když padne panna, posune hráč svoji „karavanu“ o 2 pole. Když padne lev, posune ji jen o jedno pole. Kromě toho se oba hráči řídí instrukcemi napsanými přímo na hracím plánu. Vítězí ten, kdo svou „karavanu“ doveze dříve z franského Rehburgu do slovanské vesnice.

Velká Morava

Byla mocným západoslovanským státem. Byzantský císař Konstantinos VII. Porfyrogennétos vypráví o velkomoravském knížeti Svatoplukovi, že byl statečný a u národů, které s ním sousedily, obávaný.

Centrum tohoto státu leželo v Pomoraví, jeho moc však zasahovala daleko na východní Slovensko a v dobách největšího rozmachu až do Potisí, do Panonie a do Čech.

Písemné prameny i archeologické nálezy svědčí o tom, že na území Velké Moravy vládl kníže, který s početnou jezdeckou družinou objížděl jednotlivá hradiště. Hlavní knížecí město s mocně opevněným knížecím hradem Mojmirovců bylo však pravděpodobně na Valech u Mikulčic.

Jmenuj další významná střediska Velké Moravy:

.....

.....

A1

Archeologie je velké dobrodružství i úmorná práce. Je horko, bolí tě záda, stojíš ve výkopu, vyhrabáváš hlínu a kamení. Shýbneš se pětkrát, desetkrát, padesátkrát. Najednou se barva půdy mění. Je černá. Vrstva popela, neklamné známky toho, že tu kdysi žili lidé. Objevíš třeba jen pár střepů, jezdeckou ostruhu nebo vyzděnou odpadní jímku, ale i tyhle drobnosti nám mohou hodně prozradit. Pak následuje práce v laboratoři a na závěr podáš o svém výzkumu odbornou zprávu. Taková vědecká zpráva je psána suše a věcně. Těžko se čte, ale zkus to. Následující úkol ti k tomu dává příležitost...

A2**Výzkumná zpráva:**

Severozápadně od osady č. 1 žila v poslední čtvrtině 9. století osada „Nad Haltýři“. Byly to vlastně dva dílenské okrsky - kovolitecká a hutnická kolonie. Dosud zde bylo zjištěno 37 sídlištních objektů. Srubové stavby s ohništi a krby byly řazeny podél středního chodníčku. Dále zde bylo odkryto 11 pecí ke slévání bronzu, studna s bedněním kvadratického půdorysu a 16 kostrových hrobů s milodary. Umístění této kolonie bylo patrně určeno převládajícím směrem větrů v této oblasti, aby bylo možno větru využít pro dmýchání do výhní.

Západně odtud se nacházela osada „Padělky“ převážně zemědělského charakteru. Bylo v ní prozkoumáno 7 stavení osamoceně rozptýlených po svahu. Na jeho vrcholu byly odkryty zděné základy křížového půdorysu o délce ramen 260-350 cm, pravděpodobně základ větrného mlýna. Podél objektů vedla 170 cm široká šterková cesta, datovaná nalezenými keramickými střepy do poslední třetiny 9. století.

Přečti si pozorně text a odpověz na následující otázky:

1. Jak archeologové nazvali obě zkoumané osady?
2. Která řemesla tu archeologové zjistili?
3. Proč umístili osadu na svahu?
4. Jaká stavba stála na vrcholu svahu?
5. Podle čeho archeologové zjistili, že cesta byla postavena v 9. století?

B**Skládanka**

K častým nálezům patří střepy. Jsou důležitou pomůckou při datování nálezů. Někdy se podaří složit z nalezených střepů celou nádobu. Než ji můžeme obdivovat v muzeu, musí někdo hodiny a hodiny mravenčí práci třídit a slepovat střípek ke střípku.

Zkus to také. Překresli si pečlivě tvary jednotlivých střepů na průsvitku a poskládej je do obrysu nádoby.

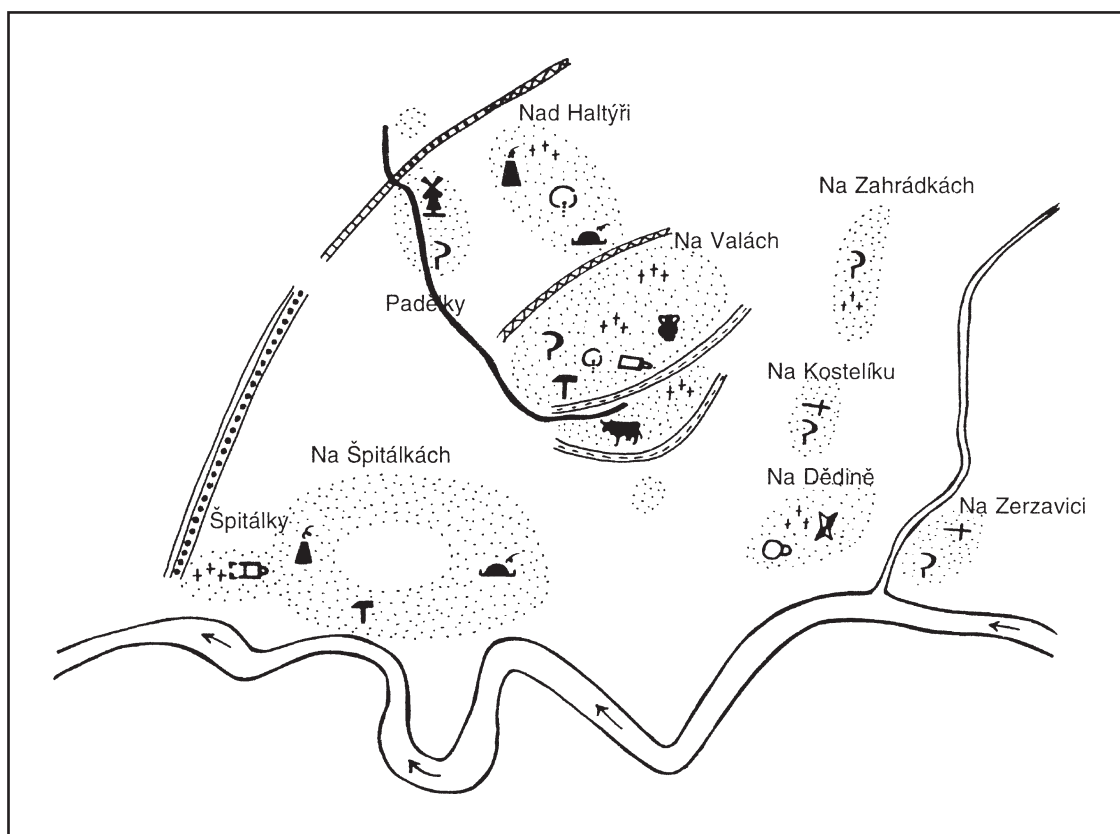
Láhev ze žluté pálené hlíny. Mikulčice 9. století.

Staré Město u Uherského Hradiště – předpokládaná podoba osídlení.

Kolik různých mapových značek dokážeš najít? Přiřaď je do klíče. Co která značka znázorňuje?

C1

val –	nález šperků –	železářská pec –
palisáda –	vodní příkop –	kovolitecká pec –
větrný mlýn –	zákop –	zpracování kůží –
pohřebiště –	nález keramiky –	stará cesta –
kostelní zdivo –	kovárna –	zemědělství –

Podle plánu i podle toho, co víš z hodin dějepisu, vypravuj o životě ve velkomoravském městě:

C2

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

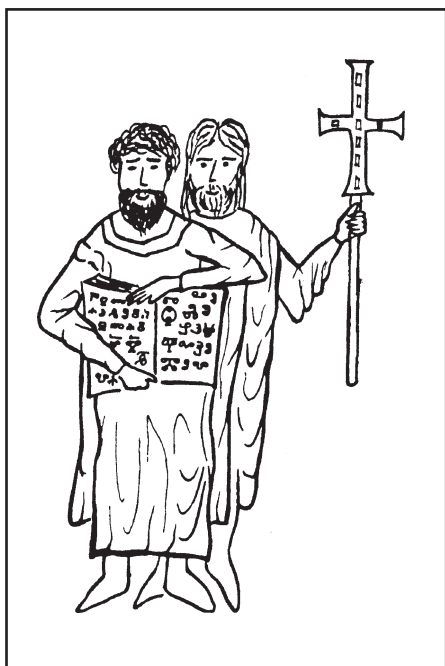
D

Při terénním výzkumu se najdou různé předměty. Archeolog je ale musí dobře popsat, zamyslet se nad každým z nich a správně svůj nález interpretovat. Tedy vysvětlit, co mu nalezené předměty prozradily o životě tehdejší společnosti.

Co dokážeš z uvedených nálezů usoudit ty? Přemýšlej, co ti prozradí o životě v 9. století? Pro lepší přehlednost jsme užili tabulku.

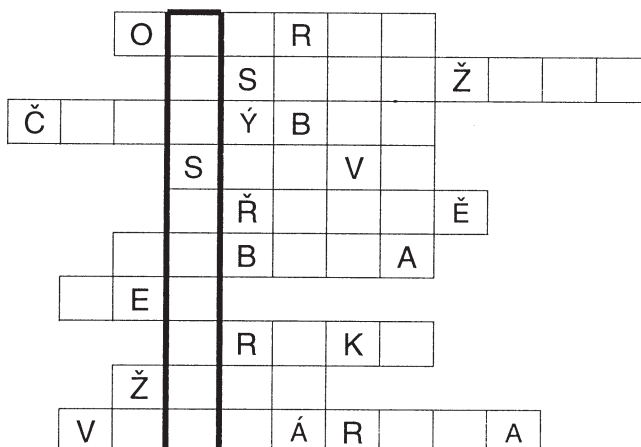
Nalezené předměty:	O čem vypovídají:	Co z tohoto nálezu usuzují:
1. mnoho zdobených jezdeckých ostruh	o složení společnosti o válečnictví
2. 100 přeslenů z paroží	o způsobu odívání o lovu zvěře
3. nález byzantských mincí ve velkomoravském hrobě	o obchodních stycích
4. zlaté gombíky, náhrdelníky a křížek s postavou Krista	o složení společnosti o módě o přijatém náboženství

E

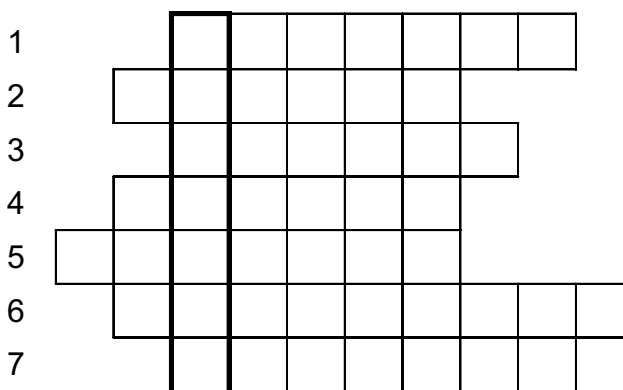

KŘÍŽOVKY

K tomu, abys je dobře vyluštil, potřebuješ vědět, co obyvatelé Velké Moravy pěstovali a sbírali (snad ti napoví písmenka), dále potřebuješ znát velkomoravská řemesla. V tajenkách vyjdou dvě mužská jména.

1. řemeslníci, kteří vyráběli mouku
2. specializovaní řemeslníci, kteří vyráběli meče
3. řemeslníci, kteří tkali oděvy a pokrývky
4. řemeslníci, kteří kovali koně
5. řemeslníci, kteří vyráběli sedla a postroje
6. řemeslníci, kteří odlévali různé nářadí z mědi
7. řemeslníci, kteří zpracovávali jemné kůže

Vyšly ti obě tajenky? Napiš, co o Konstantinovi a Metodějovi víš?

.....

.....

.....

.....

Metoděj byl v roce 869 v Římě ustanoven arcibiskupem panonským a moravským. Na cestě zpět na Moravu pobyl ještě v Blatengradu a pobyl zde déle, než zamýšlel, protože franská a almská vojska pronikla v té době na Moravu.

Jejich tažení však nebylo vítězné a skončilo pod hradbami nevýslovné a všem starodávným nepodobné Rostislavovy pevnosti.

Kníže Rostislav poražen nebyl a uhájil i tentokrát nezávislost svého státu. Nebylo mu však dopřáno, aby dokončil své státnické dílo, neboť jest jeho synovec Svatopluk zatoužil po vládě nad celým moravským státem a pomoc hledal ve Franské říši. Rostislav byl pak oslepen a uvězněn v jednom z bavorských klášterů.

(Letopisy fuldské – volná reprodukce)

moravský biskup:

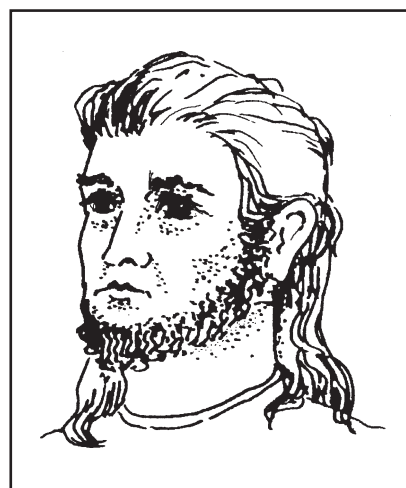
.....

velkomoravský kníže:

.....

kdo toužil po vládě:

.....

F

Pokud jsi pečlivě vypracoval předchozí úkoly, bude pro tebe ten poslední hračkou. Projdi si text této kapitoly a odpověz na následující otázky:

1. Který byzantský císař vypráví o Svatoplukovi?

.....

2. Jak se nazýval vládnoucí knížecí rod a kde měl hlavní sídlo?

.....

3. Jaké náboženství se v 9. století šířilo na Velké Moravě?

.....

4. Jak se jmenovali dva bratři, kteří přišli na Moravu v roce 863, vytvořili písmo a přeložili nejdůležitější náboženské texty?

.....

5. Jak se jmenuje písemný pramen, který vypráví o dějinách Velké Moravy?

Doba románská

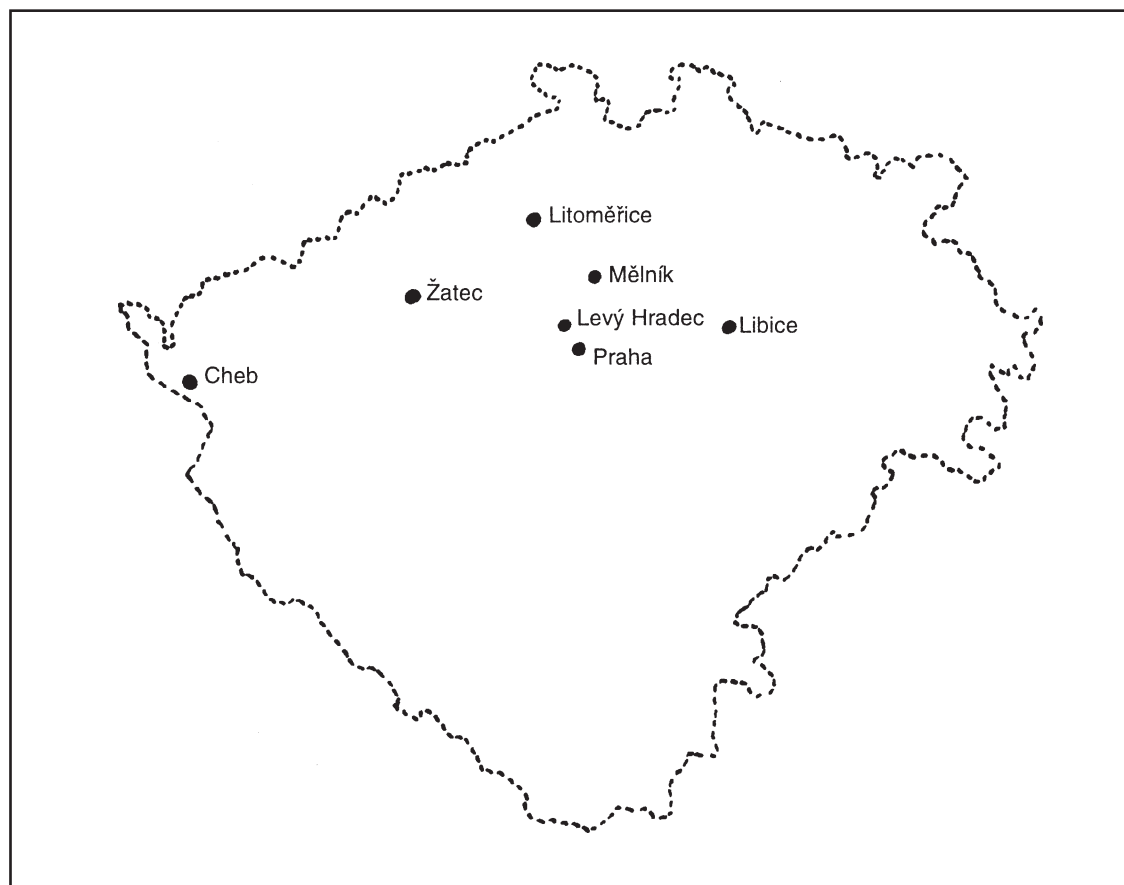
„Podle učení geometrů se dělí povrch zemský na dvě polovice, z nichž jednu zaujímá pod svým jménem Asie, druhou Evropa s Afrikou. V Evropě leží Germánie a dále v těch končinách směrem k severní straně daleko široko se rozkládá kraj, kolem dokola obklíčený horami, jež se podivuhodným způsobem táhnou po obvodu celé země, že se na pohled zdá, jako by jedno souvislé pohoří celou tu zemi obklopovalo a chránilo. Povrch země tenkrát zaujímaly širé lesní pustiny, zvěře bylo ve hvozdech bezpočtu jako písku v moři nebo jako hvězd na nebi, vody tam byly čistoučké a k lidskému užívání zdravé, rovněž i ryby chutné a výživné. A tak tu, tuším kolem hory Řípu mezi řekami Ohří a Vltavou, zřídil člověk svá sídla...”

(Kosmova Kronika česká)

Tak popisuje nejstarší počátky našeho státu kronikář Kosmas. Vědci dnes zjistili, které kmeny obývaly v dávných dobách naše území. Zkus sestavit mapu pravděpodobného osídlení. Použij mapek v učebnici nebo dějepisném atlase. Pak zapiš, kterému kmeni patřila tato hradiska:

A1

1. Cheb –
2. Zatec –
3. Litoměřice –
4. Levý Hradec –
5. Praha –
6. Libice –
7. Mělník –

První historicky opravdu doložený kníže Bořivoj měl dva syny, kteří po něm vládli v českém knížectví. My se zastavíme u třetí generace Přemyslovců, kdy na knížecí stolec vstoupil kníže Václav.

O něm vypráví náš současný folkový písničkář Jaromír Nohavica:

Svatý Václav

1. 120 párů volů jede do Němec,
kirilie, kirilia
hřivny stříbra k tomu, co za divná věc?
Václav, český kníže, k nebi zdvíhá dlaň,
kirilie, kirilia,
ve znamení kříže Němcům platí daň.

R) Sláva ti, sláva ti, vévodo náš,
buď pozdraven ty, kdo v péči nás máš.

2. Na svatého Kosmy, v září to bylo,
kirilie, kirilia,
den dvacátý osmý, slunce svítilo,
Václav bratrem pozván na hostinu jest,
kirilie, kirilia,
chystá se věc hrozná, krve bude téct.

R)

3. Hodovali, pili, Boleslav měl řeč,
kirilie, kirilia,
Václave můj milý, pozdvihni náš meč!
Na německou říši táhni v čele vojsk!
kirilie, kirilia,
Václav sedí tiše, neláká ho boj.

R)

4. Už se nebe bělá, Václav na mši jde,
kirilie, kirilia,
u vrat do kostela vidí tváře zlé.
Už Václava bodli, už se rodí báj,
kirilie, kirilia,
kněz Chrastěj se modlí, sancti Venceslai.

(zkráceno)

Přečti si pozorně text písničky a odpověz:

1. Jaké poplatky odváděl kníže Václav?
2. Komu je platil?
3. Jak zahynul kníže Václav?
4. Zjisti, co to je hřivna, spočítej, kolik vážila Václavova daň, jestliže odváděl 500 hřiven stříbra.

.....

.....

Večer zvolna odplyval do noci. Sín refektáře břevnovského kláštera byla připravena, stoly skvostně prostřeny, v koutovém krbu praskala buková polena, odlesky plamenů tančily po kamenných zdech, po umně tesaných hlavicích sloupů i po podlaze, kryté dlažbou s rytými obrazy lvů a gryfů...

Zkus si takovou dlaždici nakreslit. Spoj pozorně všechna čísla od jedničky. Měl by se objevit obrazec gryfa tak, jak ho tesali v 10. století.

C1

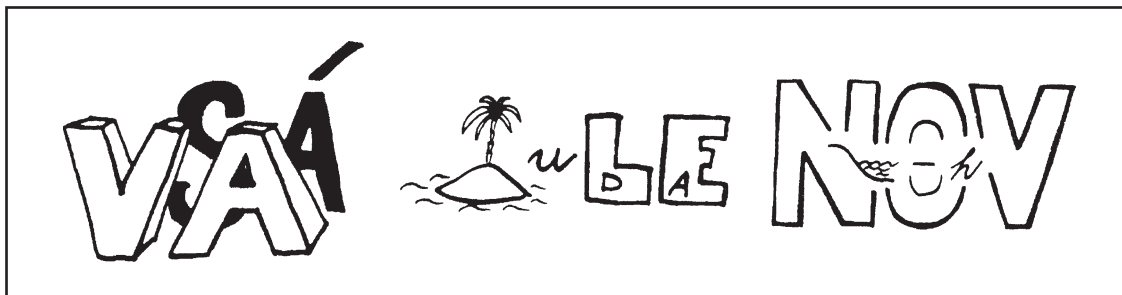

První kláštery u nás vznikly na sklonku 10. století. Mužům, kteří tu působili, říkáme řeholníci, protože se dobrovolně rozhodli dodržovat určitá pravidla chování a jednání – tak zvanou řeholi. Pro románskou dobu je u nás typická řehole mnichů svatého Benedikta – benediktýni.

Klášter býval samostatnou hospodářskou jednotkou, byl uspořádán tak, aby „vše nezbytné“, jako je voda, mlýn, zahrada a různá řemesla, bylo v něm zahrnuto. Zároveň byl klášter střediskem vzdělanosti, protože mniši byli často jediná, kdo uměli psát; z kláštera se šířilo vědění i různé technické a zemědělské novinky. Jednotlivé kláštery spolu udržovaly úzké styky a to i mezinárodní, a tak se vlastně stávaly „tmelem“ a pojítkem roztržitého světa v raném středověku.

C2

V těchto rébusech najdeš jména našich nejstarších klášterů. Zapiš je.

D1

Roku 1039, ve čtvrtém roce svého panování, se kníže Břetislav vypravil s vojskem do Polska. Hrad po hradu se českému vojsku vzdával, padl Krakov, Poznaň i mocný hrad Gdeč.

Cílem postupujícího českého vojska bylo Hnězdo, kde byly uloženy ostatky druhého českého biskupa – Vojtěcha z rodu Slavníkovců. Za svého života byl Vojtěch mnohokrát vysmíván a nenáviděn, poznal trpkou pravdu o lidech své země, kteří se nechávali křtít, ale hlavou a srdcem zůstávali pohany. Stalo se Vojtěchovi údělem opouštět vlast, kde nacházel málo porozumění. Teď se měl s velkou slávou do vlasti vrátit.

Břetislav chtěl jeho ostatky uložit v Praze. Než se knížecí vojsko s bohatou kořistí vydalo na cestu domů, vyhlásil Břetislav nad Vojtěchovým hrobem zákoník, obsahující křesťanské zásady, tak zvaná Břetislavova dekreta.

Přečti si pozorně tento dokument a promysli si, co kníže vlastně požadoval, jaká nařízení svým poddaným ukládal. Každé nařízení, které se ti podaří vysledovat, zapiš pod zvláštní číslici do připravených řádků pod textem.

Břetislavova dekreta

Za prvé: tedy toho jest mé hlavní a první přikázání, aby vaše manželství, jež jste dosud nepořádná měli po způsobu zvířecím, byla nadále podle církevních ustanovení zákonná, soukromá a nerozlučná, aby muž měl jednu ženu a žena jednoho muže.

Za druhé: ustanovujeme, aby ti, kdo jsou obviněni z vraždy, ať arcikněz oznámí jejich jména správci hradu a správce ať je povolá na soud, a budou-li se vzpouzeti, ať uvrhne je do vězení, kde budou zkoušeni žhavým železem, zdali je na nich vina.

Za třetí: kdo by krčmu, jest je kořenem všeho zla, odkud pocházejí krádeže, vraždy a ostatní nepravosti, tedy kdo by ji zřídil nebo zřízenou za plat koupil, budiž uprostřed tržiště ke kůlu přivázán a mrskán a na hlavě oholen. Jmění mu však nebudiž zabaveno, nýbrž toliko pití na zem vylito, aby se nikdo prokletým douškem neposkvrnil. Pijáci pak, kteří budou přistiženi, nevyjdou z vězení dříve, než složí do knížecí pokladny pokutu 300 denárů.

Za čtvrté: zakazujeme, aby se o nedělích konaly trhy i díla služebná. Bude-li kdo přistižen v neděli nebo ve dni, kdy jest nařízeno slaviti svátky a mše, při nějakém díle, ať arcikněz vezme jemu toto dílo robotní a on ať zaplatí 300 denárů do knížecí pokladny.

Za páté: rovněž i také ti smělci, kteří pochovávají své mrtvé v polích a v lesích po pohanském způsobu, jestliže by byli přistiženi, ať zaplatí do knížecí pokladny 300 denárů. Mrtvého ať pochovají znova na hřbitově věřících.

Listář k dějinám české státnosti (zkráceno)

1.
2.
3.
4.
5.

V polovici 12. století odepřela některá italská města císaři Fridrichu Barbarossovi poslušnost a císař se rozhodl vystrojit proti nim válečnou výpravu. Jako spojenec táhl s ním i tehdejší český kníže Vladislav II. Češi všude vynikali udatností a odvahou a předcházela je skvělá pověst.

Císařské vojsko přitáhlo k řece Addě. Řeka byla rozvodněná a mosty byly strženy. Císař se položil táborem na břehu a čekal, ale dva čeští rytíři se na vlastní pěst pokusili o nesnadný přechod. Dravý proud je strhával, ale nakonec stanuli na druhém břehu a ukázali vojsku cestu. Začali pak budovat přes řeku most...

Most byl dřevěný. Aby se kmeny daly pro stavbu použít, musely mít určitou délku. Jak ji zjistit? To už je úkol pro tebe. Představ si, že ses dostal s Vladislavovým vojskem k Milánu a sháníš vhodné kmeny pro stavbu mostu přes rozvodněnou Addu. Itálie je slunná země, proto ti pomůže stínová metoda měření.

Zadání: tvoje výška 150 cm
tvůj stín měří 180 cm
Stín stromu, který chceš použít na stavbu měří 40 m.
Jak je ten strom vysoký?

Návod pro práci: $x : 40 = 150 : 180$
 $x = \frac{150}{180} \cdot 40$
 $x = 0,83 \cdot 40$
 $x = 33$ metrů

Podle tohoto postupu sám vypočítej výšku stromu, jestliže jeho stín měří 50 metrů. Do vzorce dosad svou skutečnou výšku a výšku svého stínu počítej o 30 cm větší.

Má strom výšku alespoň 40 metrů? ANO – NE
Jestliže ano, hodil by se pro stavbu mostu.

E1

E2

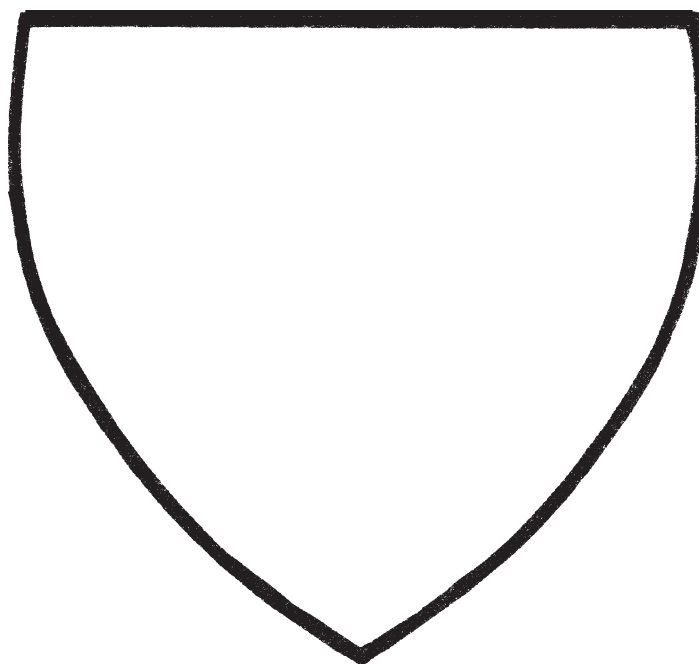
Oba čeští rytíři, kteří přebrodili řeku jako první, byli odměněni dary a na paměť jejich činu jim byly uděleny znaky, kterých pak užívaly jejich rody.

Věda, která dnes zkoumá erby a znaky, se nazývá heraldika. Udělování znaků má svá přesná pravidla.

1. znamení na štítě musí být výrazné, musí být dobře vidět
2. jsou povoleny čtyři barvy – červená, černá, modrá a zelená
3. a také dva kovy – stříbro a zlato
4. stříbro se znázorňuje bílou barvou a zlato barvou žlutou
5. přímo na sebe nesmí přijít dva kovy, ani dvě barvy (mohu tedy udělat třeba modrý štít a v něm bílou hradbu, ale nesmím vymalovat bílou hradbu do žlutého (zlatého) štítu ap.

Nakresli do připraveného obrysu štítu svůj znak. Dodržuj všechna uvedená pravidla. A ještě jednu radu: nezapomeň, že štít se používal v boji. Znamení na něm muselo být jasné. Proto nezkoušej žádné vyumělkované podrobnosti. Čím jednodušší, tím lepší.

Zkus si vymyslet takový štít, který by opravdu nějak vyjádřil, kdo je jeho nositelem, který by prozradil něco o tobě, o tom, co rád děláš, jaký jsi nebo jaký bys chtěl být. Zkrátka se trochu zamysli, než začneš kreslit. Můžete si pak ve třídě udělat výstavku všech znaků a hádat podle nich, komu patří. Snaž se, abys svůj štít mohl nosit se ctí a abys naplnil to, co sis zvolil za své erbovní znamení.

F1

Končíme náš malý přehled českých panovníků doby románské. Nepovídali jsme si o všech, ale následující úkol ti ještě jednou připomene přemyslovská knížata.

Spoj jméno panovníka s událostí, která se stala za jeho života, a s místem, které k němu patří, které s ním má nějakou souvislost.

BOŘIVOJ	zavražděn	Miláno
VÁCLAV	založení biskupství	Hnězdno
BOLESLAV II.	vydal zákoník	Stará Boleslav
BŘETISLAV I.	založil první křesťanský kostelík	Levý Hradec
VLADISLAV II.	tažení do Polska	Libice

Románská kultura a umění

Zaškrtni, které z těchto znaků jsou charakteristické pro románské stavby:

G1

- valená klenba
- sgrafito
- opěrný systém, fialy
- obloučkový vlys
- sdružená okna
- trojúhelníkový štít
- kvádřikové nebo klasové zdivo, neomítané
- silné nosné zdi
- ústupkové portály

Rozhodni, zda uvedené stavby jsou z doby románské, nebo ne.

G2

– hrad Přimda	ANO	NE
– chrám svatého Víta	ANO	NE
– rotunda na Řípu	ANO	NE
– Karlštejn	ANO	NE
– bazilika svatého Jiří	ANO	NE
– biskupský hrad v Chebu	ANO	NE
– hotel Forum Praha	ANO	NE

Odpověz:

1. Co je větší – rotunda nebo bazilika?

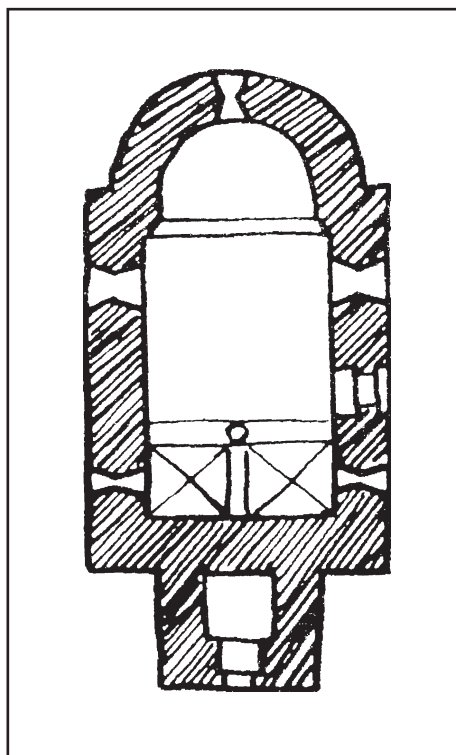
.....

2. Proč mají románská okna skosené vnitřní i vnější hrany? (viz půdorys kostela v Mohelnici)

.....

.....

.....

G3

3. Jak to, že se přízemí románských domů ocitla dnes ve sklepních prostorách pod zemí? (Uvaž, že tyto domy stávaly blízko Vltavy v oblasti ohrožené záplavami.)

.....

.....

.....

Shrnutí

Celá tato stránka je vyhrazena tvému důvtipu, postřehu a kombinačnímu myšlení. Zahraj si „Slovní schody“. Zapiš tak, jak ukazuje vzor, cokoli, co sis zapamatoval o románské době a o dějinách naší země. Podmínky jsou jen dvě:

- musíš stále dodržovat schéma „schodů“
- vše, co zapíšeš, musí mít nějakou souvislost s popisovanou dobou a schody musí na sebe stále navazovat.

Pracuj s tužkou, abys mohl gumovat, pokračuj v započatém vzoru, nebo si začni psát své „schody“ od začátku.

VZOR: KLÁŠTER

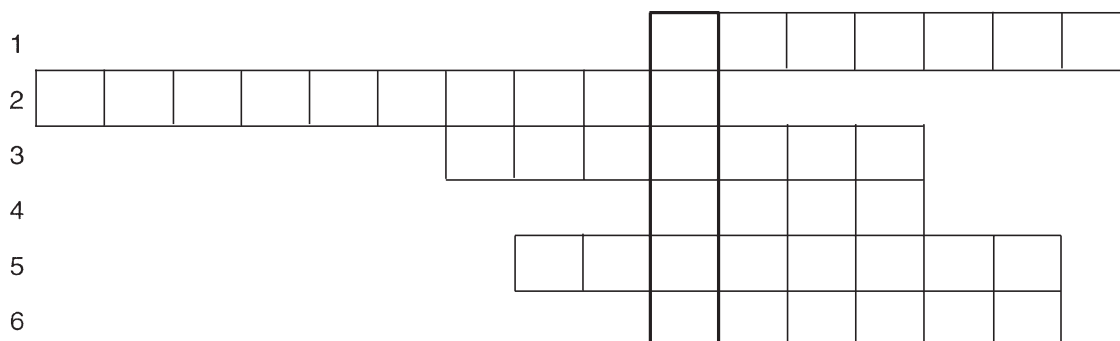
O
T
U
N
D
AMBIT
Ř
M
E
N

Vrcholný středověk – čas rytířů

Vypravíme se teď spolu do časů vrcholného středověku, do 13. století, do doby pestrých chocholů a rytířských turnajů, do doby mocného rozmachu měst, kde nabízeli své bílé zboží caletníci a své černé dílo brníři, helmíři i platnéři, do doby, kdy od hradu k hradu procházeli potulní zpěváci – trubadúři, aby vyprávěli o rytířských dobrodružstvích i o lásce, do doby, kdy se nosily řasnaté límce a špičaté střevíce, do doby, kdy se přemyslovský český stát svým bohatstvím a mocí dostal mezi nejuznávanější evropské velmoci...

A1

Nejdříve si musíme říct něco o tom, jak se změnilo hospodářství i společnost. Až vyluštíš křížovku, budou ti všechny ty změny jasnější.

1. peníze (vzpomeň si, jak říkáme ministrovi, který se o peněžní a bankovní záležitosti stará dnes.)
2. osídlování nových, dosud neobydlených území
3. románská stavba
4. poplatky vrchnosti
5. potulný zpěvák
6. zemědělské nářadí sloužící ke kopání

..... sem zapiš slovo, které ti vyšlo v tajence. Toto slovo pochází z latiny a označuje díl půdy. Pozemek, který dával panovník odměnou za věrné služby příslušníkům své družiny. Ti tak postupně vytvářeli svá rozsáhlá panství a stávali se důležitou nezávislou skupinou – šlechtou.

Protože vlastnictví půdy mělo v té době velký význam, stalo se toto latinské slovo základem i pro označení celého dlouhého období, kterému říkáme **feudalismus**.

Další znaky feudalismu:

- peníze v té době rozhodujícím způsobem ovlivnily hospodářství i obchod, Čechy daly Evropě tehdy velmi uznávanou stříbrnou minci – groš
- osídlování nových území dalo vzniknout husté síti měst, kterou vlastně známe dodnes
- v zemědělství se prosadil výhodnější trojpolní systém, dokonalejší nářadí i další změny v zemědělství konečně odvrátily hrozbu hladomoru
- na obchodních křižovatkách a při hradech vznikla města, střediska řemesel a obchodu s řadou svobod a práv, se svými školami, dílnami a hradbami

Když jsme si řekli, že v hospodářství i v obchodě se postupně prosadily peníze, musíme si připomenout, jaké mince jsme dosud poznali. Zkus je doplnit do tabulky.

B1

ČASOVÉ OBDOBÍ	KDO RAZIL MINCE	NÁZEV
4. stol. př. n. l.	Keltové	D Y
10. stol. n. l.	Přemyslovci	D Y
12. stol. n. l.	Přemyslovci	B Y
13. stol. n. l.	Přemyslovci	G E

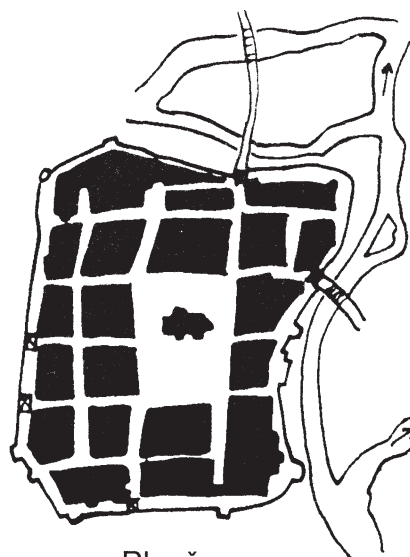
Kolonizace se ve 13. století velmi rozšířila. Novými osadníky se stávali lidé domácí i cizinci, nová města zakládal král i někteří feudálové. Ke starším městům, která vznikla živelně, neplánovaně, přibyla v té době velká skupina měst založených. Taková města vznikala, jak říkáme, „na zeleném drnu“, na místě, kde dosud nebyla žádná zástavba. Na vybrané místo přišel lokátor, bohatý muž, který stavbu řídil a vedl a který se pak často stal v novém městě rychtářem.

C1

Protože založení města bylo pečlivě připraveno, byl vypracován i plán zástavby: středem města bylo pravidelné náměstí, bloky domů byly postaveny šachovnicovitě, ulice se protínaly v pravém úhlu. Tak se dá dodnes snadno poznat, jde-li o město, které vzniklo živelně při brodu nebo na křižovatce, zkrátka jen proto, že zde byly dobré podmínky (úzké uličky se všelijak proplétají a lomí), nebo jde-li o město založené, s pravidelnou sítí ulic. K přiloženým plánům napiš, které z těchto měst vzniklo živelně a které bylo založeno.

Kutná Hora

Plzeň

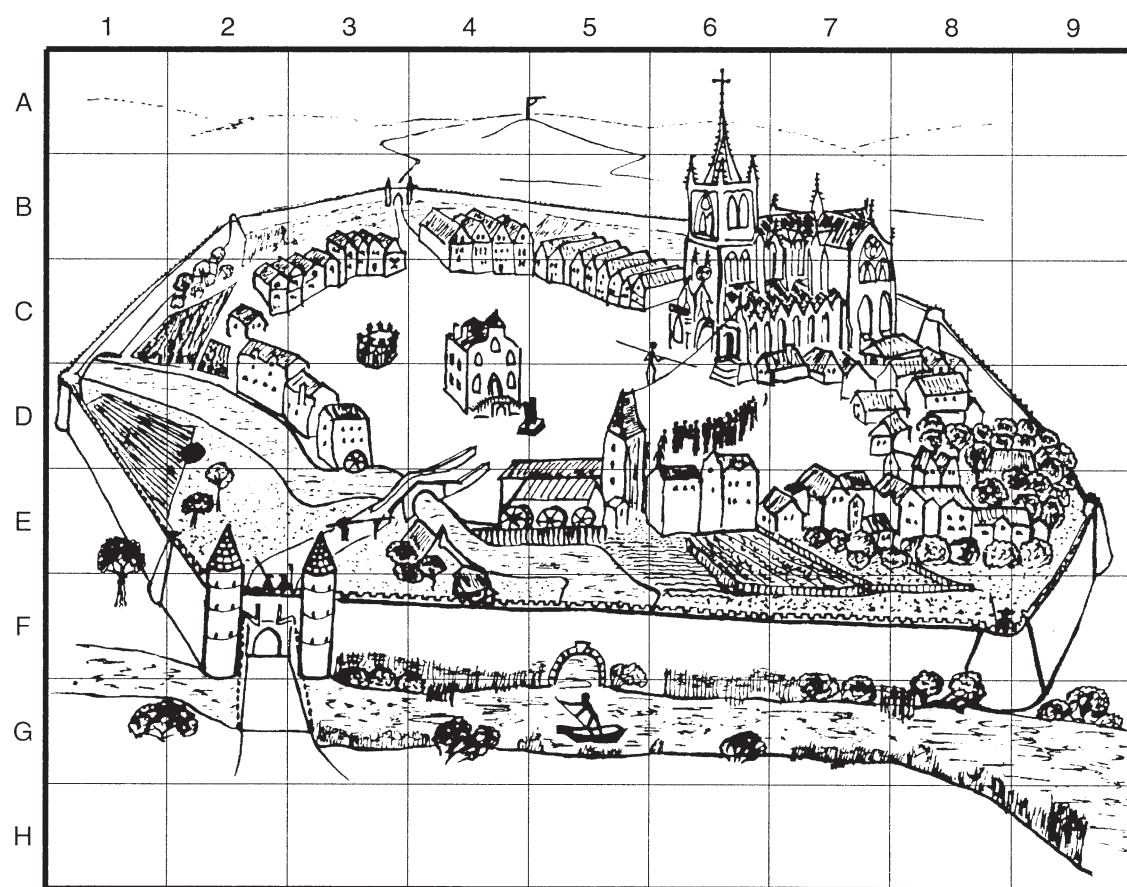
C2

Dávnou kolonizaci připomínají dodnes i některá místní jména. Nejjasněji Lhota. Dnes je to nejrozšířenější místní jméno. V Čechách je Lhot a Lhotek 322, na Moravě 130. Původ jména souvisí se staročeským slovem lhota – úleva, svoboda, a ukazuje na to, že dávní obyvatelé, kteří takovou vesnici založili, často v těžkém terénu, byli na určitou dobu – lhůtu – osvobozeni od placení všech poddanských daní a dávek.

Další kolonizační jména jsou: Týn – ze slovesa týniti, tj. oplotit, obehnat ohradou z klád; Žďár a Zhoř, která upozorňují na to, že pro stavbu města se musela část porostu vypálit – vyždářit.

Znáš nějaká podobná místní jména?

Podívej se dobře na obrázek středověkého města a pak odpověz na níže psané otázky.

C3

– ve kterém čtverci vidíš	
městskou bránu?	– popraviště?
– špičku chrámové věže?	– mlýn?
– pranýř?	– městskou stráž?
– kašnu?	– komedianty?

Vytvoř 2 podobné otázky pro svého kamaráda v lavici a dovol mu, ať ti také on dvě otázky připraví. Zapište si je do připravených linek.

1.

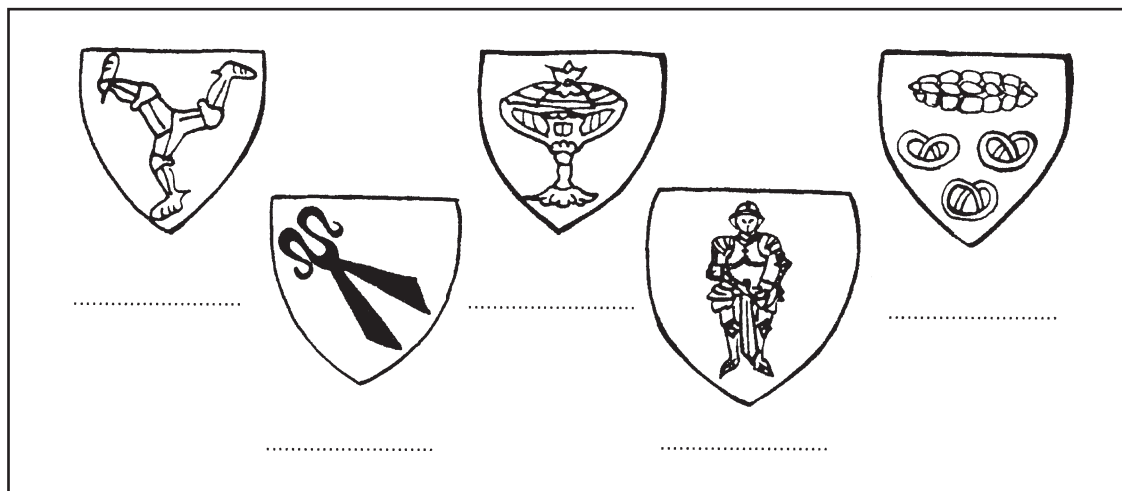
2.

Úzkou uličkou se blíží jezdec. Jede pomalu. Kůň i jezdec mají zřejmě za sebou dlouhou cestu. Vyhýbá se hromadám rozličného svinstva, míjí hromadu přitesaných trámů, připravených na stavbu krovu, a zastaví před nízkým kamenným domkem. Nad vchodem visí zelený štít s bíle vymalovaným oděncem v brnění. Jezdec se sveze ze sedla a zavolá: „Hej, kováři!“ ...

Řemeslníci, kteří se usazovali ve městech, vyráběli zpočátku jen pro nejbližší okolí, ale postupně se okruh jejich zákazníků rozšiřoval, právo trhu přilákalo do měst mnoho obchodníků a výrobky musely být stále specializovanější. Tak ve městě už nebyli zdaleka jen kováři, ale platněři, zbrojíři, helmíři, ostružníci a další. Řemeslníci jednoho oboru brzy vytvořili organizaci – cech.

Každý cech měl svou korouhev a znak. Zkus určit, kterým cechům patří tyto znaky:

Pod každý znak zapiš jeden cech – krejčí, kováři, pekaři, ševci, zlatníci.

Na městském tržišti nesměli chybět kejklíři.

Jaromír Nohavica: **Kejklíři**

1. Potulní kejklíři jdou bílou plání,
v pobitém talíři vaří vítr ke snídani.
S cvičenou opičkou na rameni,
životem maličko unaveni.
Potulní kejklíři jdou bílou plání...
2. V kovárně na kraji vsi všechen sníh už ztál,
dobrý kovář odžene psy a pozve je dál.
Sláma je postelí i peřinou
a oni jeden k druhému se přivinou.
A zítra o polednách začíná candrbál.

R) Kejklíři, kejklíři jdou

3. Po schodech kostela poskakuje míč,
muž s tváří anděla ohýbá železnou tyč.
A krásná dívka jménem Marína
zatančí tanec pohanského bůžka Odina.
A zítra o polednách budou zase pryč.
4. Vozíček z lipových dřev po hlíně drkotá.
Červená nepokojná krev je erbem života.
Všechno, co chceme, leží před námi.
Za devatero poli, devatero řekami,
nad zimní krajinou slunce blikotá.

R) Kejklíři, kejklíři jsou, kejklíři, kejklíři jdou.

Nakresli si takové středověké vystoupení. Jako inspiraci můžeš použít textu písničky.

C6

Nejvyhledávanějším zbožím byla už od pravěku sůl. Sůl potřeboval i ten nejnuznější hospodář. Zkus si teď s kamarádem závod. Napište oba přesně za pět minut všechno, co víte o soli. Využijte vědomostí z přírodopisu, chemie, fyziky, připojte, co víte z televize, rozhlasu, zkrátka všechno, na co dokážete přijít. Kdo bude mít delší pojednání?

Pokud se vám zdá, že je toho málo, můžete si tuhle soutěž zopakovat znovu třeba zítra. Předtím se ale pečlivě připravte. Podívejte se doma do slovníku, běžte třeba do knihovny, zjistěte, kudy vedla „solná stezka“ atd.

.....

.....

.....

.....

.....

Na začátku téhle kapitoly jsme si vysvětlili, co je to feudum a jak vlastně vznikla šlechta. V 10. stol., v časech hradské organizace, dostával člen panovnickovy družiny díl půdy i s hradem, odkud pak svěřenou oblast spravoval, vybíral daně, soudil a trestal. Postupně získávali šlechtici svá panství dědičně, a tak se stalo, že byli na panovníkovi méně a méně závislí.

Odměnou museli panovníkovi slíbit věrnost a sloužit mu spolu se svým zbrojním lidem při válečných taženích. Bitvy 13. století rozhodovala často právě těžká jízda. Samo slovo rytíř je z němčiny a původně znamenalo „jezdec“.

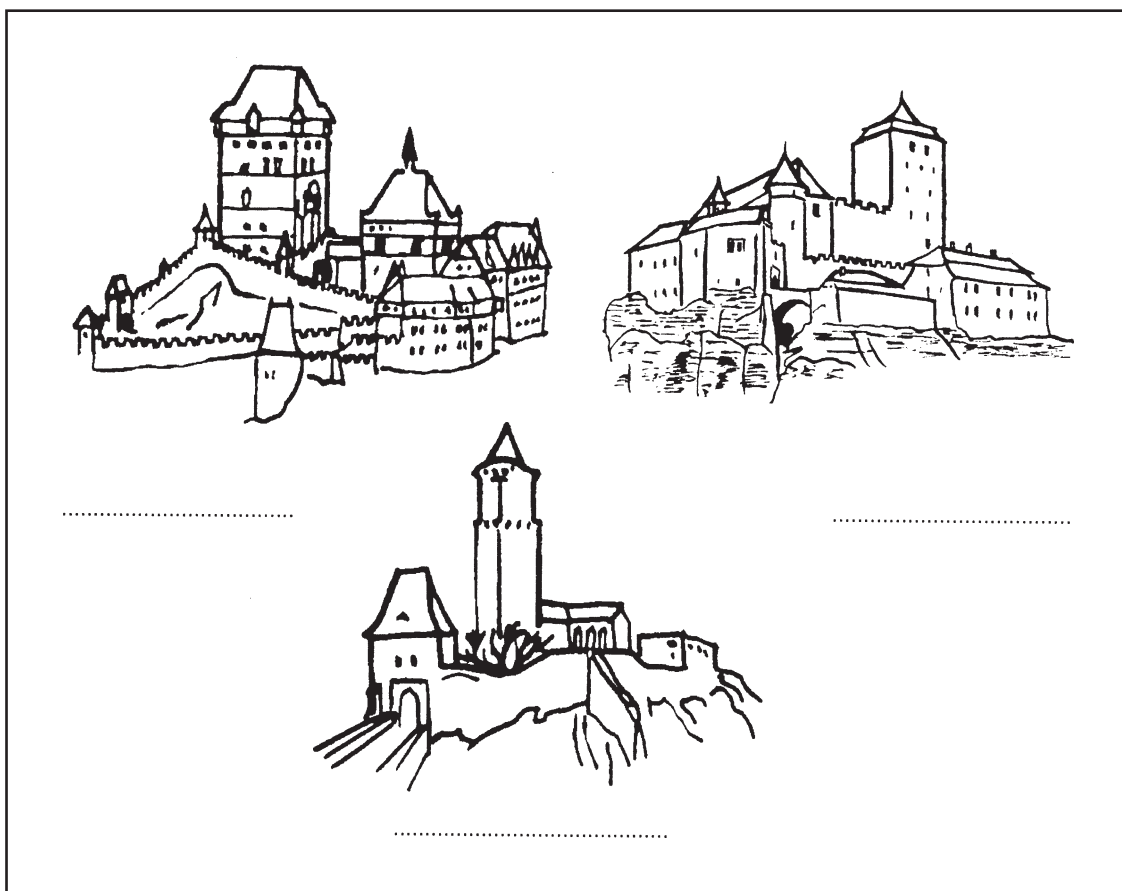
Podívej se na obrázek a označ všechno, co nepatří do 13. století.

D1

D2

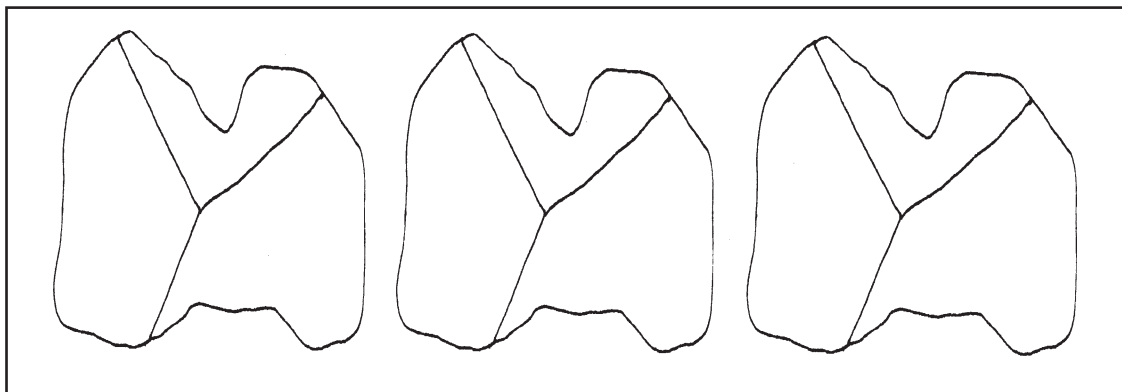
O prázdninách, na táborech, při cestách s rodiči nebo v knihách jsi jistě viděl hodně hradů. Vzpomeň si a napiš, jak se jmenují hrady na obrázcích. (Jsou to všechno české hrady vystavěné ve 13.-14. stol.)

E1

Ještě si musíme říci něco o zemědělství. Tím spíš, že rolníků bylo ve společnosti daleko nejvíce. Živili šlechtu i měšťany. Ve 13. století se půda obdělávala tzv. trojpolním způsobem. Na třetinu pole naseli ozim, na druhou třetinu jař. Třetí část pole, kterou nechali ležet ladem, nazýváme úhor.

Zkus si nyní připravit pole tak jako středověký rolník. Naznač řešení do připraveného schématu. Musíš přitom dodržet následující podmínky:

1. na každé třetině pole se za tři roky musí vystřídat úhor, jař i ozim
2. každý rok musí mít rolník úhor, jař i ozim

Jak hluboce byl život člověka spjat se zemědělským rokem, o tom svědčí spousta dodnes zachovaných přísloví a pranostik. Rozhodni a zapiš, ke kterému měsíci patří.

E2

<p>Svatá Hedvika medu do řepy přimíchá.</p> <p>.....</p>	<p>Lepší vlka v poli v lednu viděti, než pluh v práci zříti.</p> <p>.....</p>
<p>Na svatého Jiří, vylézají hadi a štíři.</p> <p>.....</p>	<p>Mléčná dráha v prosinci jasná, bude v příštím roce úroda krásná.</p> <p>.....</p>
<p>Únor bílý – pole sílí.</p> <p>.....</p>	<p>Na svatého Řehoře čáp letí přes moře, hloupý sedlák, který neoře.</p> <p>.....</p>
<p>Studený máj – v stodole ráj.</p> <p>.....</p>	<p>Svatá Markéta hodila srp do žita.</p> <p>.....</p>
<p>Svatá Anna, chladna zrána.</p> <p>.....</p>	<p>Svatý Martin jezdí na bílém koní.</p> <p>.....</p>
<p>Je-li o Michalu jasná noc, zvěstuje to zimy moc.</p> <p>.....</p>	<p>Medardova kápě 40 dní kape.</p> <p>.....</p>

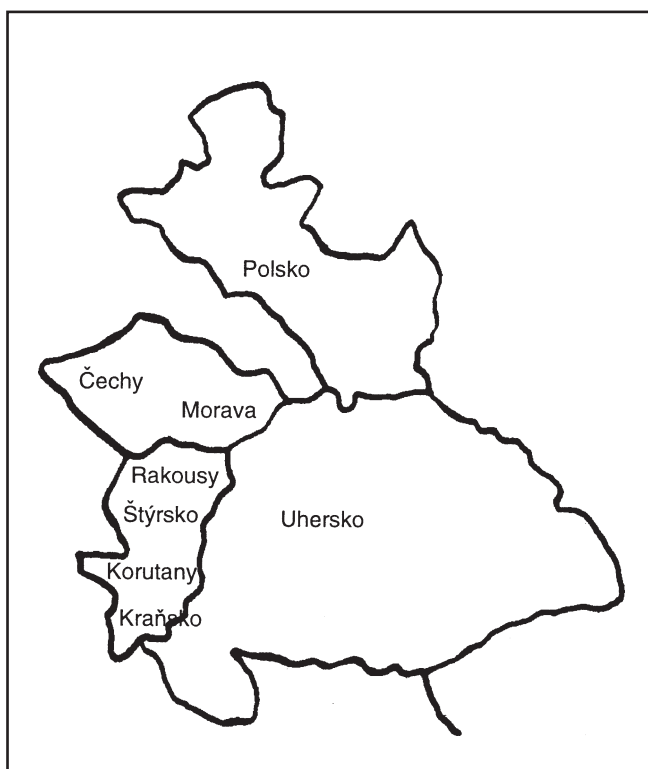
Můžeš si vzít na pomoc kalendář.

Ve druhé části této kapitoly si připomeneme některé české panovníky té doby. Vládou Přemysla Otakara I. se utišily spory mezi potomky přemyslovského rodu, protože bratr trůn Přemyslovi šlechtetně přenechal.

Tak se vlády chopil zralý, zkušený, lišácky obratný muž Přemysl Otakar I. Uměl mlčet a vyčkávat, uměl jednat bleskově, rozhodně a tvrdě. Uměl využít vhodné příležitosti a uměl těžit i z vlastních porážek. Stal se třetím českým králem, na rozdíl od svých předchůdců získal však královskou korunu dědičně. Získal Zlatou bulu sicilskou a s ní potvrzení nezávislosti českého státu jako dědičného království, potvrzení volby panovníka domácí šlechtou i právo udílení biskupské hodnosti v Čechách.

F1

Dovolili jsme si tenhle malý Přemyslův medailonek a teď se v řadě přemyslovských vládců zastavíme u tří jmen – Přemysla Otakara II., Václava II. a Václava III.

Připiš jejich jména do území, která získali a připojili k českému státu.

Přemysla Otakara II. – krále železného a zlatého – si připomeneme jen stručně. Seřaď následující události tak, jak šly po sobě. Označ je čísly.

F2

- bitva na Moravském poli
- založení měst Kolín, Polička, Nymburk
- připojení Rakous k českému státu
- spor s otcem – bitva u Mostu
- volba Rudolfa Habsburského římským králem

Asi víš, že Václav II. se pokusil sepsat zákoník a zřídit v Praze univerzitu, že položil základní kámen ke stavbě zbraslavského kláštera a vypracoval se svými právníky proslulý horní zákoník, který se stal vzorem v dalších evropských zemích. Země vydala své poklady, české království bohatlo ze stříbrných dolů otevřených v Kutné Hoře...

F3

Jak vypadal tamější život?

V osm hodin ráno se u šachet ozval zvon. Nato anklopéři (důlní písari) dali znamení, které si havíři předávali klepáním na výdřevu. To byl konec jedné směny a začátek druhé. V další hodině se sešli v kavně – dřevěném baráku, který sloužil havířům za převlékárnu, předali si nářadí – šlígle, pemrlice, železa – a směny se vystřídaly. Podle Václavova horního zákoníku bývaly směny šestihodinové. Havíři byli oblečeni v perkytlích (bílých halenách s kapuci) a kožených kalhotách. Spouštěli se do šachty a z náraziště se každý vydal na svůj vort, místo, kde se těžilo. Z hlavní šachty se oddělovaly slepé šachtice zvané hašply. Nad těžními šachtami stával trejb, který poháněly čtyři páry koní a vytahoval ve velkých kožených měších rudu i vodu ze šachet. Za hodinu trejb vytáhl deset měchů z hloubky až 150 metrů.

Zakroužkuj všechny odborné výrazy, které souvisí s důlní činností. Dokážeš jich najít deset?

Skončíme tuto kapitolu ukázkou z dobových kronik, které popisují vraždu posledního Přemyslovce Václava III.

„Václav, král český sedmý, když vyšel po poledni v paláci na vzduch, byl zavražděn.“
(Úmrtní kniha olomouckého kostela)

„Zabit pak byl tento slavný král český a polský léta Páně 1306 dne 4. srpna v osmnáctém roce věku svého. Když totiž v letní době na osvěžení sebe sám jediný na paláci, oděn jsa jen spodním rouchem a pláštěm, kdosi k jinochovi, úkladu nikterak netušícímu, přikročil a jeho, maje příležitost, třemi smrtelnými ranami zranil a dal se na útěk.“
(Zbraslavská kronika)

Zkus popsat, jak a kdy přišel Václav III. o život:

.....

.....

.....

A ještě dvě otázky:

O smrti posledního Přemyslovce píše mnoho starých kronik.

1. Budeme věřit záznamu z roku 1406 nebo kronikám ze 16. století?

Proč?

.....

Zbraslavská kronika dále píše:

„Divíme se však všichni, že podnes není známo, kdo najisto byl pachatelem tak nesmírného zločinu. Jakýsi rytíř, řečený Konrád z Botenštejna, zkrvavený nůž v ruce drže, spatřen byl, jak z paláce vyskočil a utíkal, leč skrze ty, kteří venku byli, hned polapen, a nežli promluvil jediné slovo, byl jest jako vrah králův zabít. Buď že on byl vinen, buď že jiný, nevím...“

2. Je pravděpodobné, že by Konrád z Botenštejna byl opravdu vrah?

.....

.....

.....

.....

Zkus najít argumenty pro i proti a pak se rozhodni: co si myslíš ty?

Ve znamení hrotitého oblouku

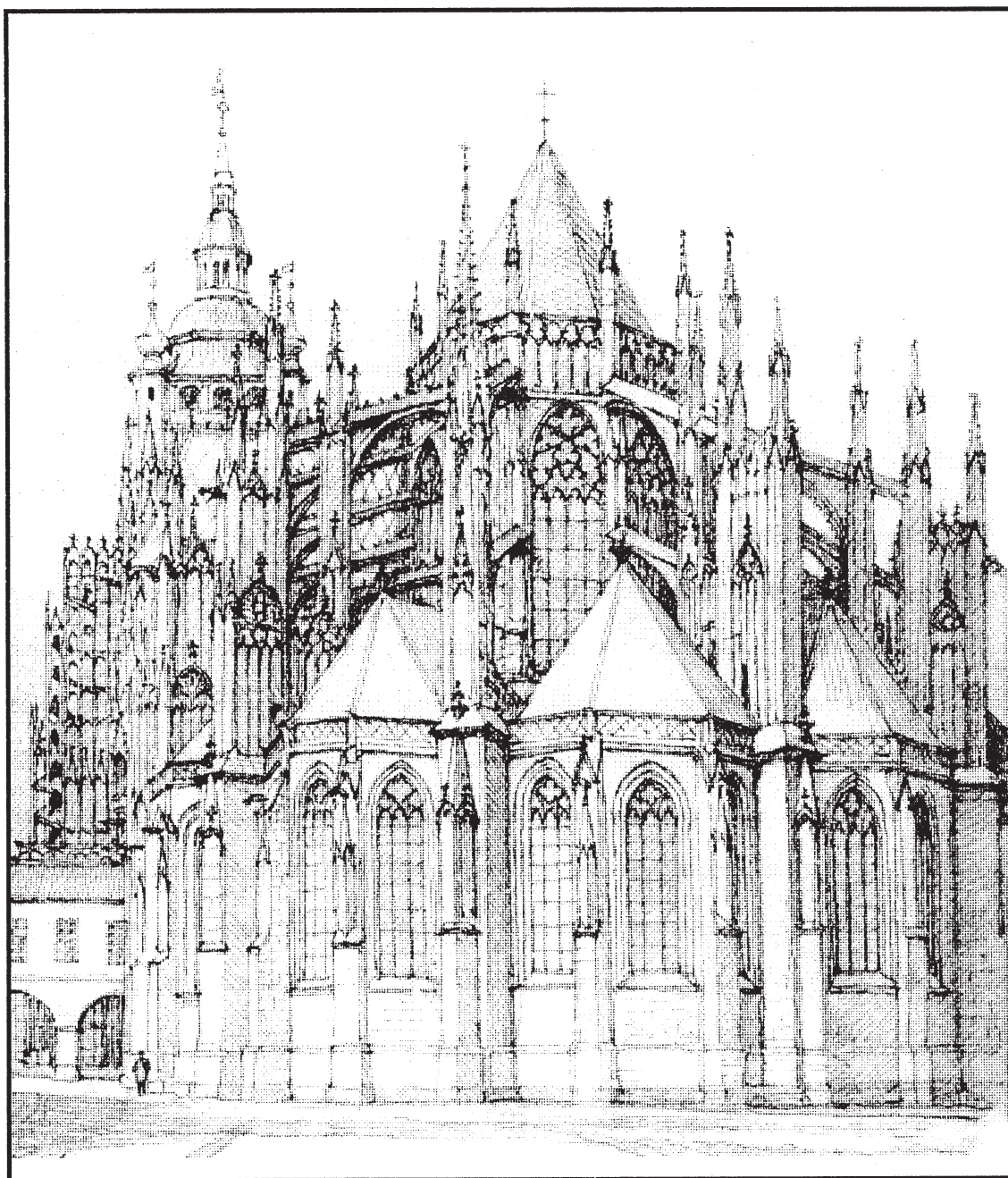
Hlavní loď obešel obloukem. Jinudy to nešlo. Pod neuzavřenou klenbou stálo lešení a úhledně srovnané hromady přitesaných kvádrů. Po zkamenělé kráse fial klouzaly sluneční paprsky. Vysoko nad sebou uviděl mistra. Tesal kladívkem ornament bohatě rozvitých révových listů. Tady v té úžasné výšce ho uvidí jen Bůh.

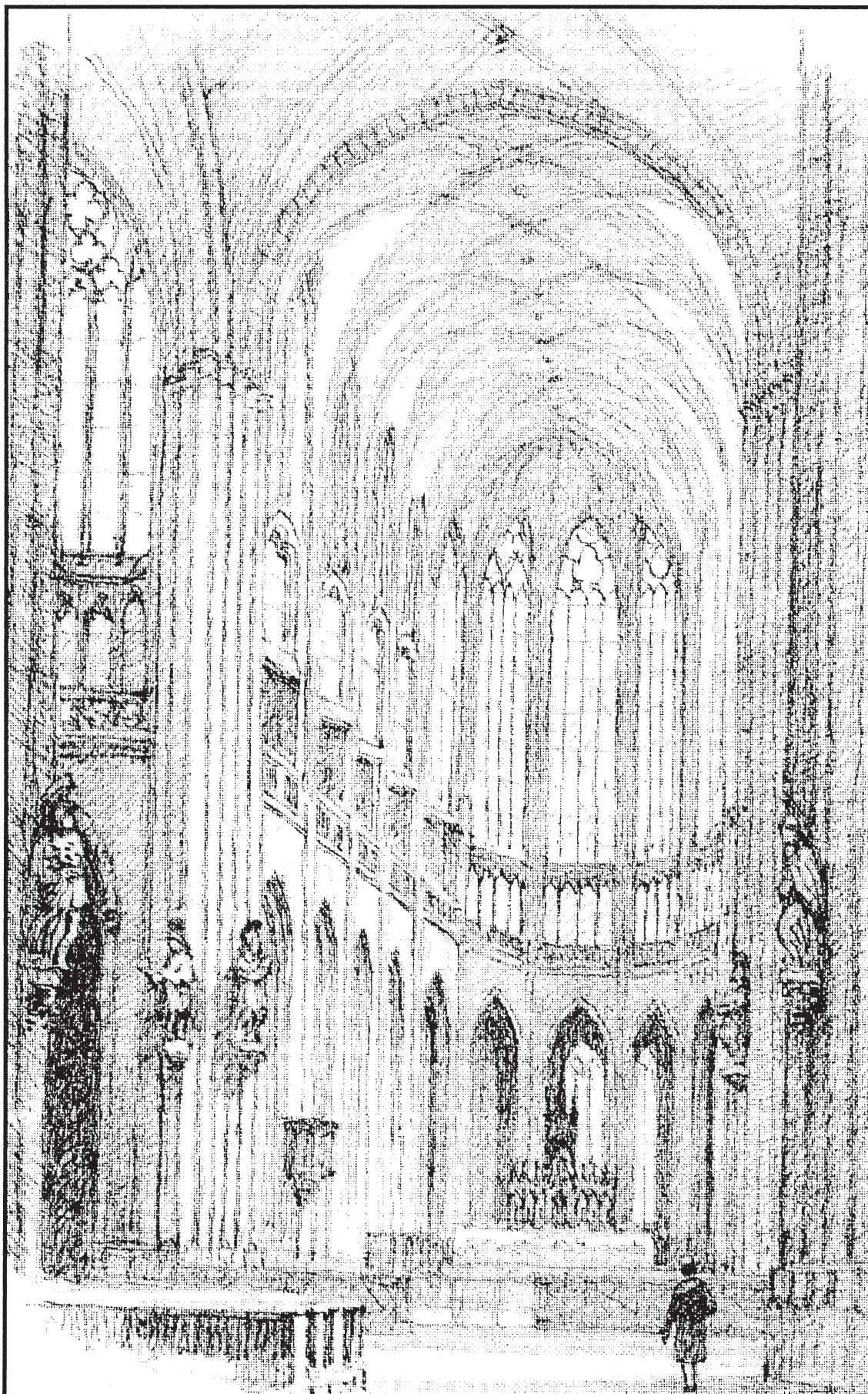
Žebra klenby se rozpínala jako nadýchnutý sen. Závratná výška, jakoby bez opory. Odvážně vyklenutá a tak křehoučká, jako by nebyla z těžkého kamene. Síť žeber je utkána jako z pavoučího vlákna...

Gotika se z Francie rychle rozšířila do celé Evropy. Díky novým stavebním postupům vznikala smělá díla – katedrály, hrady, mosty. Co nového přinesla gotika? Jaké jsou typické znaky gotických staveb?

Vyhledej na obrázcích znaky, podle kterých poznáš gotickou stavbu a promysli jejich popis.

A1

Srovnej tuhle mapu se svým zeměpisným atlasem a vyznač na ní místa, kde jsou významné gotické stavby. Napovíme ti jen některá. Další připoj sám.

A2

Londýn, Salisbury, York,
Cambridge,

Chartres, Tours,
Bordeaux, Paříž,

Toledo, Sevilla,

Řezno, Ulm, Lübeck,

Florencie, Neapol,

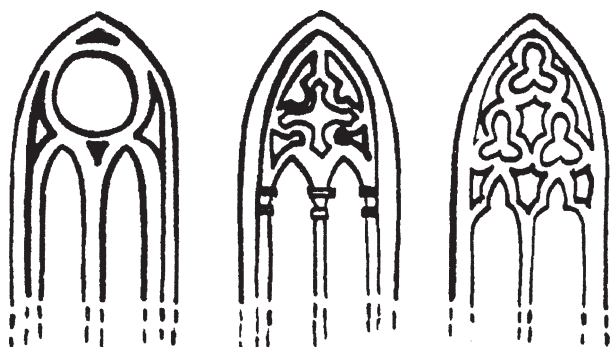
Čechy

Do linek vyznačených vpravo vypiš jména zemí, v nichž se uvedená města nacházejí. Města v Čechách doplň sám.

A3

Gotická okna a vstupní portály mívají tvar lomeného oblouku a ve vrcholu bývají bohatě zdobena bohatou kružbou. Několik příkladů ukazují obrázky. Zahraj si teď na gotického stavitele a navrhni takovou kružbu sám.

A4

Díla, která dnes obdivujeme, vznikala asi takto: členové stavební huti byli roztroušeni po světě, sami navrhovali a kreslili plány, obkreslovali nápady a odvážná řešení, která viděli u jiných. Tak se vytvářel nenahraditelný archiv stavebních plánů. Desítky a stovky jich byly nakresleny, mnohdy čekaly dlouho na své použití, ale nezapadly. Dřív nebo později se uplatnily. Třeba zrovna tvůj návrh...

B1

Podle toho, co víš o gotickém malířství a sochařství, doplň následující text: Obrazy si mohou objednat především Malují se hlavně náměty, obrazy ze života Postavy jsou propracovány se smyslem pro podle Rozvíjí se hlavně tři okruhy:

1. freska – malba na
2. malba na..... se může rozvinout, protože
3. malba – malba olejovou barvou na dřevěnou vyhlazenou desku.

Mezi nejvýznamnější..... patří Mistr který vytvořil neobyčejnou kolekci 127 deskových obrazů v svatého Kříže na hradě Umělci nepodepisují svá díla, a proto je většinou neznáme jménem, ale jen podle jejich obrazů. Například Mistr..... ap.

Slova k doplnění: malby, kapli, desková, umělce, církevní hodnostáři a šlechta, Theodorik, detail, skutečnosti, Karlštejn, nejznámějších, svatých, zdi, náboženské, skle, přibyla velká okna, třeboňský.

B2

Okna se v gotických katedrálách zasklívala. Skleněné tabulky se vkládaly do rámečků z olova a ty pak dohromady skládaly krásné a působivé scény. Tato technika se nazývá vitráž. Vráťme se teď zpátky do dětských let, kdy sis vybíral omalovánky, a zkusíme to znovu. Vybarvi jednotlivá políčka tak, aby vynikl celý obraz. Použité barvy: červená, žlutá, modrá, zelená.

Takovými okny se pyšní katedrála v Ely (čti: Íly) v Anglii. Co je na tomto výjevu znázorněno?

Podívej se ještě jednou na postavy vymalované v oknech a také na postavičky pod tímto textem. Jak jsou oblečeny? Co bys dokázal říct o gotické módě? Jak se liší gotický oděv od dnešního? Jak vypadají rukávy? Co se nosilo na hlavě? Byl ženský oděv pohodlný a volný? Napiš všechno, co dokážeš o gotické módě vysledovat!

.....

.....

.....

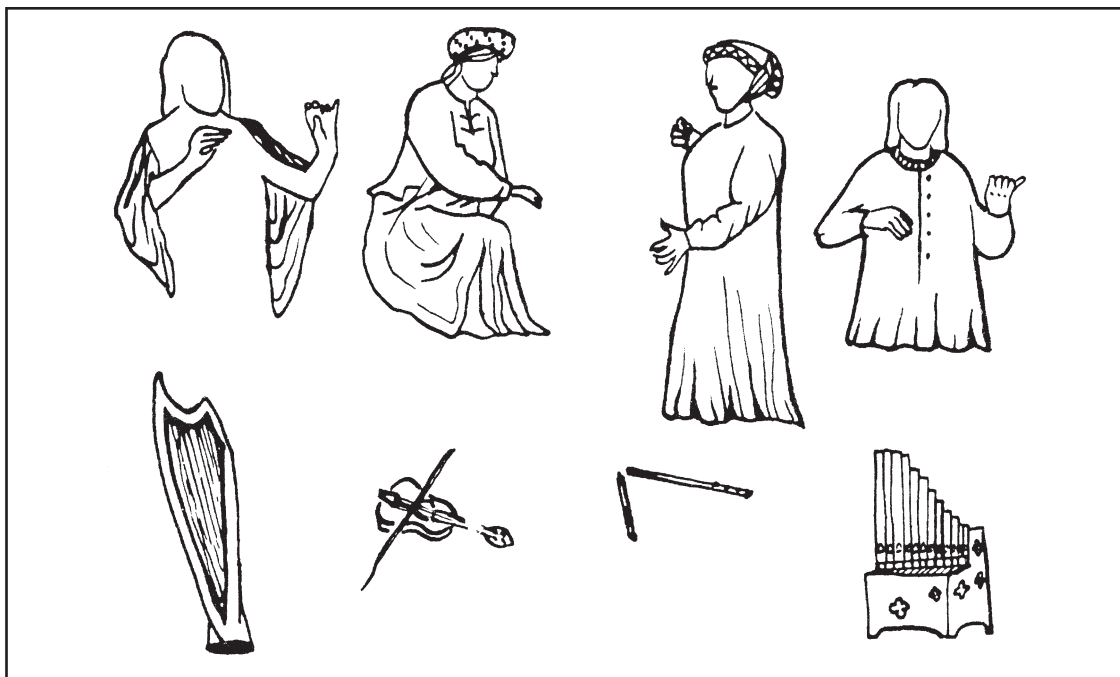
.....

Pro zajímavost – takzvaná šuba (na 4. obrázku) stála asi tolik, co čtyři koně.

Co ti připomíná 5. obrázek?

Na 6. obrázku je kukla, typická pokrývka hlavy pro muže. Na její zhotovení potřeboval prý krejčí šest až sedm loket sukna. Kolik je to metrů, měří-li 1 loket přibližně 52 cm?

Postavičky na obrázcích znázorňují gotické hudebníky. Poztráceli své nástroje. Dokážeš určit, který nástroj komu patří? Sleduj pozorně polohu jejich rukou, napoví ti. Muzikanty a jejich nástroje označ stejným číslem.

C3

Hraješ na flétnu či na piáno? Zahraj si podle not starou gotickou melodii. Napsal ji pro tebe ve 14. století Guillaume de Machaut, dvorní skladatel Jana Lucemburského. Slyšíš. . . ? Nezdá se ti, že ses přenesl o těch šest století zpátky?

D1

V době gotiky se vedle latiny zvolna prosazovaly národní jazyky. U nás to byla čeština. K nejznámějším dílům té doby patří velký slovník zvaný *Glosář*. Napsal ho Bartoloměj Klaret z Chlumce a dokazuje výrazovou bohatost češtiny.

Zkus přiřadit ke slovu, které se užívalo ve 14. století, jeho dnešní protějšek.

ŠOS	NŮŽ
TÝNITI	HOUSKA
ŠPÍLMAN	PROTIJED
DRYÁK	OHRADIT
CALTA	POPLATEK
ČRTADLO	HEREC

E1

Ještě si povíme něco o panovnících, kteří tehdy řídili osudy českých zemí.

Z uvedených jmen sestav rodokmen Lucemburků. Manželský pár nebo muž se všemi jeho manželkami napiš vždy do jednoho obdélníčku, pod ně jejich děti. Rodokmen není úplný, ale pro orientaci postačí. Rodokmeny a rodové vztahy studuje pomocná věda historická, které se říká genealogie.

Jindřich VII., císař římský

Eliška Přemyslovna

Karel IV., král český a císař římský

Blanka z Valois

Markéta Brabantská

Jan Lucemburský, král český

Anna Falcká

Anna Svidnická

Eliška Pomořanská

Jan Lucemburský se stal králem po téměř čtyřletém bezvládí. Sňatkem s českou princeznou Eliškou se stal dědicem české koruny, srdcem však zůstal králem cizincem. Byl doma v Porýní, byl doma v Paříži i v Lucembursku, křižoval na koni celou Evropou, jen v Čechách, v zemi, které kraloval, jen tady stání neměl.

Poměry v Čechách žádaly trpělivost a pilnou mravenčí práci a tu jim Jan nemohl dát. Čechy byly pro krále Jana bezednou pokladnicí, která zaplatí jeho velkorysou zahraniční politiku. A říkalo se tehdy, že bez boha a českého krále nikdo nemůže svou věc vyřídit, protože Jan byl všude, kde mohl dát do služby svůj jazyk nebo svůj meč, aby si vysloužil rytířské uznání.

Přečti si teď pozorně dva následující rozhovory a urči, ke které události se každý z nich vztahuje. Označ také v každém z nich, co říká král Jan.

E2

„Myslíš, že mě budeš moci mít ráda?“
„Jsem si tím jista!“
„A Walram, ten se ti nelíbí?“
„Ty jsi syn římského císaře a on je jenom bratr.“
„A taky – on je starý, víš? Je mu osmadvacet. A ty jsi krásná. Tak krásná, jak má být žena rytíře.“
„Víc než rytíře. Žena krále. Budeš velkým králem, vím to!“
„Hm, snad. .. Máš ráda koně? Je u vás mnoho koní?“
„V Čechách je všechno a ty jim budeš vládnout.“

.....

...„Slunce zapadá. Ustoupíme také?“
„Ještě se nestalo, aby český král utíkal z boje! Pánové, přátelé ve zbrani, ved'te mého koně!“
„Ale to znamená..., to je smrtelně nebezpečné. Angličané konečně vyjeli. Je jich pod kopcem plno!“
„Neptám se na Angličany, nyní se ptám na odvahu svých přátel.“
„Jedu s tebou, Milosti...“
„Děkuji vám, pánové a klaním se vaší rytířské cti.“
„Rozkazují, aby Karel okamžitě opustil bitvu!“
„Nechce, odmítá...“
„Rozkazují mu to! Chraň ho, pane z Velhartic, od zítřka je to tvůj král!“

.....

Jan potřeboval peníze, a tak neváhal dát pánům do zástavy některé královské hrady. Vypráví se, že těch hradů bylo sedmnáct. Karel pak rozchvácený majetek těžko vykupoval zpátky. Zkus vyluštit některá jména hradů, které byly v zástavě šlechty.

E3

KEPÍS
ÁLKOHUB
ŇLZPE

F1

V době Karlově se Praha stala centrem velké říše a pro císaře pracovalo mnoho významných umělců. Pražská univerzita byla první svého druhu ve střední Evropě. Založením Nového Města se Praha stala velkoměstem větším než tehdejší Paříž nebo Londýn.

Napiš, jak souvisí s dobou Karlovou uvedené osoby:

Kdo byl kdo na Karlově dvoře?

Matyáš z Arrasu

Petr Parléř

Mistr Theodorik

Bušek z Velhartic

Eliška Pomořanská

Arnošt z Pardubic

F2

Malá Strana a Staré Město byly znovu spojeny mostem. Je dlouhý 516 metrů a spočívá na 16 pilířích.

Kdy byl založen?

Přečti a zapiš datum z této řady číslic:

1 3 5 7 9 7 5 3 1 (Je tu denní datum, měsíc, rok, hodina i minuta.)

.....

Tahle řada čísel skutečně věrně ukazuje dobu vzniku, protože víme, že v červenci toho roku bylo souhvězdí Lva v příznivé astronomické pozici a lev je přeci erbovním znakem českého království. Pokud tě překvapila ta brzká ranní hodina, je také velmi pravděpodobná. Víme totiž, že Karel IV. byl ranní ptáče. Pokud měl před sebou nějaký důležitý krok (jakým bylo určitě i založení mostu), neváhal si na to přivstat.

F3

K letopočtům na časové přímce doplň události.

1316

1344

1348

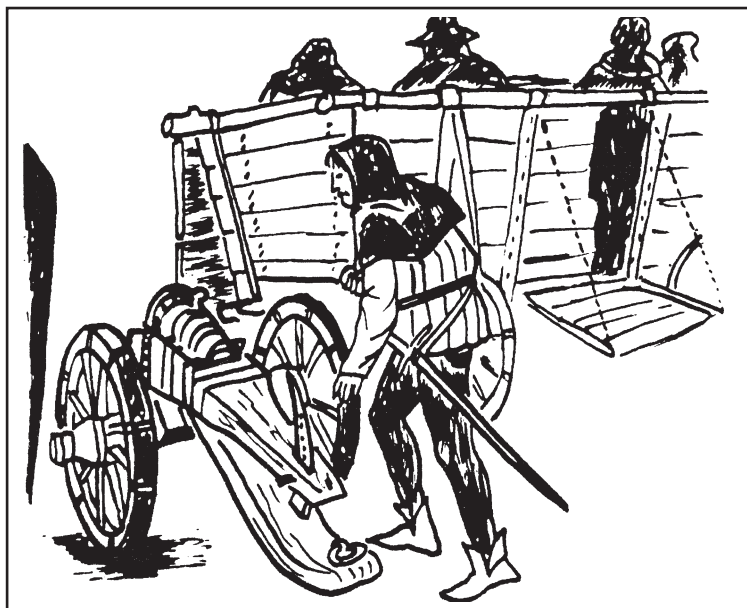
1357

1378

F4

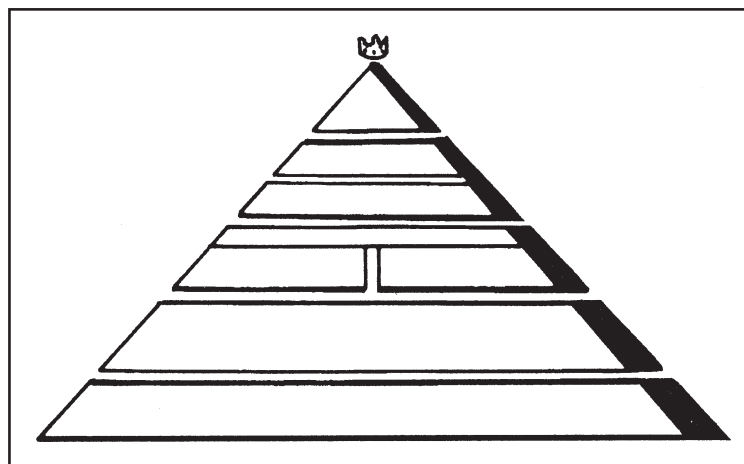
Poslední úkol je dobrovolný. Pokud budeš mít chuť, pusť se do toho! Víš toho o Karlovi a o lucemburské době dost. Zahraj si na autora učebnice a zkus o tomto období napsat jednu kapitolu podle vlastních představ. Vymysli si jakékoli úkoly, doplňovačky, křížovky, otázky, kresli, stříhej, nalep fotky... Zkrátka cokoli tě napadne, je možné.

Husitství

Ve čtrnáctém století se společnost ještě více rozrůžnila. Vytvořily se jednotlivé stavy – skupiny lidí, kteří se lišili svým majetkem i posláním a úlohou ve společnosti.

Dokážeš je doplnit do připraveného schématu? Do každé řádky patří jedna skupina obyvatel.

A1

Rozdíly a rozpory ve společnosti byly velmi hluboké. Vedle bohatých církevních hodnostářů, opatů a biskupů živořilo tu mnoho prostých chudých kazatelů. S vyšší šlechtou, která měla neomezenou moc na svých panstvích a hradech a mnohé úřady na královském dvoře, se vůbec nemohli měřit drobní zemané, kteří žili na venkovských tvrzích a dvorcích a výnosy z jejich skromného panství jim nemohly stačit pro obživu.

Ve městech i na venkově přibývalo chudiny, naproti tomu církev bohatla. Kláštery měly obrovské pozemky s řadou vesnic a poddaných, dary a odpustky se do nich slévaly jako zlatá řeka. Církev dávno zapomněla na myšlenky prvotní chudoby i na to, že Kristus nečinil rozdíly mezi lidmi a pomáhal i lidem opovrhovaným.

Tento stav kritizovali někteří kazatelé – reformátoři. Jan Milic, Jan Hus a jiní. Sehraji si teď sám roli kazatele. Sestav kázání, které by kritizovalo tehdejší společnost. V textu použij tato slova: HVĚZDA, HROUDA, BRADA, PANDĚRO, ALMARA, BERÁNEK

Na pořadí slov nezáleží, můžeš měnit i jejich pád a číslo. Pak si kázání ve třídě předvedte.

A2

.....

.....

.....

.....

.....

Přepiš tyto úryvky z Husových kázání současnou češtinou a vylož je:

„Lépe jest pro pravdu smrt trpěti, nežli pro lež a pochlebenství dobrou odplatu vzíti.“

.....

.....

„Knězi a žáci proměňují v kostele obyčej, zpívají, čtou i na varhany hudou, leč co jest to plátno, že jest tělo jejich v kostele, když duše na ulici neb v krčmě neb v kuchyni. Modlitba hlasitá jest jediné vzácná, když s modlitbou srdce se sjedná.“

.....

.....

„Muž dřevo dobré hnilobou zakaženo býti a muž zas z dřeva zlého ovoce dobré býti, když by jest ho někdo štípil a v péči měl, též člověk zlý a hříšný muž býti dobrý, když by byl od zlého odvrácen a zlosti zanechal.“

.....

.....

.....

(Jan Hus „List věrným Čechům“)

Po Husově smrti rozhořelo se v Čechách hnutí, kterému říkáme husitství. Začalo poutěmi na hory a brzy se proměnilo v ozbrojený odpor proti církvi, katolické šlechtě i proti samotnému králi Zikmundovi. O jednom z prvních velkých husitských vítězství vypráví písnička skupiny Klíč.

Pohár a kalich

Zvedněte poháry, pánové, už jen poslední přípitek zbývá,
pohledte nad polem Špitálským vrcholek roubení skrývá.
Za chvíli zbyde tam popel a tráva,
nás čeká vítězství, bohatství, sláva.
Ryšavý panovník jen se smál, sruby prý dobře se boří.
Palcem k zemi ukázal, ať další hranice hoří!
Ta malá země už nemá co získat.
Teď bude tancovat, jak budu pískat.

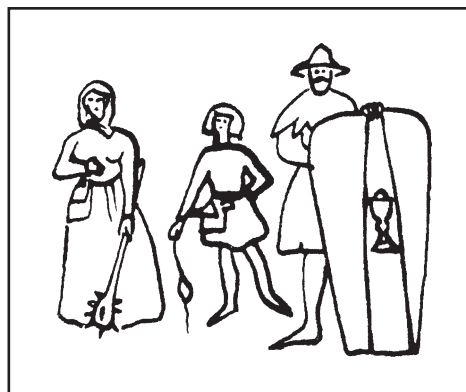
R) Náhle se pozvedl vítr a mocně vál,
odněkud přinesl nápěv, sám si ho hrál...

Zvedněte poháry, pánové, večer z kalichu budeme pít!
Nad sruby korouhev zavlála, to však neznačí, že je tam sláva.
Všem věrným pokaždé nesmírnou sílu a jednotu dává,
ve znaku kalich, v kalichu víra,
jen pravda vítězí, v pravdě je síla!

Modli se, pracuj a poslouvej, kázali po celá léta.
Mistr Jan cestu ukázal proti všem úkladům světa.
Být rovný s rovnými, muž jako žena,
dávat všem věcem ta pravá jména.

Do ticha zazněla přísaha – ani krok z tohoto místa!
 Se zbraní každý vyčkává, dobře ví, co se chystá.
 Nad nimi stojí muž, přes oko páska,
 slyšet je dunění a dřevo praská.

- R) Náhle se pozvedl vítr a mocně vál,
 odněkud přinesl nápěv, sám si ho hrál.
 Ktož jsú boží bojovníci
 a zákona jeho,
 prostež od Boha pomoci
 a dúfajte v něho.

- O které bitvě se zpívá?
- Jak se husité na kopci opevnili?
- Kdo je míněn ryšavým panovníkem?
- Jaký byl znak husitů?
- Kdo husity v té době vedl?
- Jak se jmenoval husitský chorál, který husité zpívali před bitvou?

B1

Nebudeme vypisovat jednotlivé bitvy. Faktem zůstává, že husité mnohokrát odrazili mnohem silnějšího protivníka, že se úspěšně bránili mnohačetné přesile a že „smrdutí sedláci“ mnohokrát zahnali na bezhlavý útěk vycvičené rytířské „profesionály“. Jejich odpůrci si to nedovedli vysvětlit a přičítali to tomu, že husité musí být spolčení s ďáblem. My budeme vysvětlení hledat jinde.

Zaškrtni tu možnost, kterou považuješ za správnou.

B2

- Mezi nejvýznamnější husitská města patřily:
 - Tábor
 - Jihlava
 - Hradec Králové
- U Sudoměře si Žižka vybral postavení chráněné:
 - strmou skálou
 - dvěma rybníky
 - hradbami
- Husitský program, který se předčítal před každým bojem, se nazýval:
 - čtyři pražské artikuly
 - Kompaktáta
 - Naučení
- Husitské vojsko se skládalo z:
 - pěchoty a jízdy
 - pěchoty, jízdy a dělostřelectva
 - pouze z jízdy
- Vrchním vojenským velitelem husitů byl:
 - nejvyšší purkrabí
 - nejvyšší hejtman
 - generalissimus
- Poslední husitská bitva se odehrála u:
 - Tachova
 - Mostu
 - Lipan

Víš, že husité mistrně užívali vozovou hradbu. Jak takový husitský tábor zřízený pomocí vozů vypadal, o tom se dočteš v dalším textu.

Stovka vozů byla rozestavena do obdélníku, celá hradba měla hřebínkový tvar, protože vozy nestály za sebou v řadě, ale byly postaveny „kolo na kolo“. Vozy k sobě najely tak, aby levé přední kolo druhého vozu se přesně dotýkalo pravého zadního kola předchozího vozu.

Na delší straně stálo vždy po dvaceti vozech ve dvou řadách. Na kratší straně stálo vždy jen deset vozů. Strany obdélníka tvořily tzv. vozový řád. V mezerách mezi vozy stály palné zbraně – hákovnice a píšťaly. Vnitřní prostor se označoval „plac“. Na place stál velitelský stan a husité sem také zahnali koně.

Vně hradby plály ohně a přecházely tu hlídky, aby se nepřítel nemohl nepozorovaně přiblížit.

Jižně od ležení prýštil ze skály bohatý chladný pramen, takže vodou se mohli osvěžit dosyta lidé i koně.

Podle tohoto popisu nakresli plánec husitského ležení. Není to snadný úkol, ale pokus se o to.

Vyznač v plánu:

- jeden vozový řád
- plac
- velitelský stan
- místa pro palné zbraně
- pramen

A teď trochu matematiky.

B4

1. Jak dlouhý byl jeden vozový řád, jestliže měl 60 vozů a jeden vůz měřil tři metry?

.....

2. Jestliže rychlost postupu jízdy je asi 10 km za 25 minut, za jak dlouho se oddíl jízdy vrátí do ležení vzdáleného 40 km?

.....

3. Když víme, že husitská vojska urazila asi 35 km denně, za jak dlouho mohlo takové vojsko dorazit z Tábora do Prahy?

.....

Jaké výhody mělo husitské vojsko oproti svým protivníkům? Uveď vše, o čem víš. Uvažuj o výzbroji, o velitelských osobnostech, o husitských městech, o tom, proč husité bojovali, čím se lišili od svých protivníků atd.

B5

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Zapiš ke každému písmenu jeden pojem, jméno, osobnost nebo věc, které souvisí s husitstvím a začínají tímto písmenem. Například – Ž Žižka.

A P Z

C K B

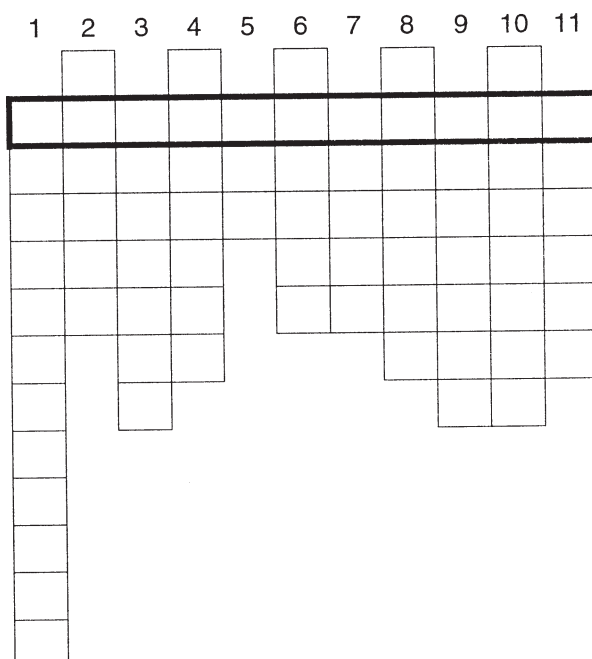
S H T

C1

Hřebenovka

Příčinou porážky husitů v bitvě u Lipan byla...

1. vyhození konšelů z oken
2. církevní shromáždění
3. místo bitvy roku 1424
4. město, kde církev jednala se zástupci husitů
5. selská husitská zbraň
6. bitva vybojovaná roku 1420 poblíž Prahy
7. příslušník nižší šlechty
8. místo narození Jana Žižky
9. článek husitského programu
10. poplatky za odpuštění hříchů
11. vůdce východočeského bratrstva

D1

Dnes nás obklopují nejrůznější vědy. Vědci hledají nové zdroje energie, vyvíjejí nové léky, sestavují počítačové programy pro přípravu vesmírných letů. Často je třeba mnoha hodin práce, opakovaných pozorování a pokusů, aby se naše vědění posunulo o krůček dál. Jednotlivé vědy spolupracují, zkoumají jeden předmět z různých pohledů, nejrůznějšími metodami, aby složily dohromady jeho co možná nejúplnější obraz.

E1

Představ si, že jsi pracovníkem vědeckého ústavu, vedeš historický průzkum na Sióne a zajímají tě pochopitelně i širší souvislosti husitské doby. Kde budeš hledat pomoc? Které vědy ti pomohou stanovit závěry tvého výzkumu?

Spoj název vědy s jejím předmětem. Tedy odpověz na otázku, co která věda zkoumá.

ZKOUMÁ

ANTROPOLOGIE	rodokmeny rodičů a příbuzných Jana Roháče z Dubé
DIPLOMATIKA	výšku, váhu a výživu tehdejších lidí
HISTOLOGIE	zbraně, střepy a jiné hmotné nálezy
ARCHEOLOGIE	Žižkovy listy psané spojencům
PATOLOGIE	zbytky tkání a kosterních nálezů
GENEALOGIE	zdraví a nemoci tehdejší doby, vážnosti poranění, kosterní pozůstatky ap.

F1

Zakroužkuj správnou odpověď. Jestli se ti to podaří bez chyby, pak rozumíš učivu o husitství a máš dobrou časovou orientaci.

1. Mohli se setkat Jan Hus, Jan Žižka a král Zikmund?	ANO	NE
2. Byla Betlémská kaple vystavěna dříve než Tábor?	ANO	NE
3. Byla Kompaktáta sepsána dřív než Artikuly?	ANO	NE
4. Byl Sión dobyt dříve než hrad Rábí?	ANO	NE
5. Zemřel Jan Želivský dříve než Jan Hus?	ANO	NE
6. Konalo se jednání v Čáslavi dříve než jednání v Basileji?	ANO	NE
7. Užívali husité označení „sirotci“ ještě za Žižkova života?	ANO	NE
8. Byla pražská defenestrace odpovědí na husitskou porážku u Lipan?	ANO	NE
9. Přitáhl Žižka dříve k Malešovu než k Přibyslavi?	ANO	NE

Věk poděbradský a jagellonský

Po husitských válkách a krátkém panování Zikmunda Lucemburského a Albrechta Habsburského nastalo v Čechách bezvládlí. O moc v zemi se dělily landfrýdy – ozbrojené spolky šlechty a měst. Nejmocnější byl landfrýd východočeský a jihočeský. A právě ve východočeském landfrýdu vystupuje brzy do popředí Jiří z Poděbrad.

O jeho mládí víme málo, matku nepoznal, dokonce mu někteří současníci přezdívali „král snopek“ nebo „král došek“, jak se tehdy označoval nemanželský původ. Otce brzy ztratil, a tak se jeho výchovy ujali příbuzní – pánové z Kunštátu. V tomto starobylém rodě snad tkví kořeny Jiříkova vztahu k českému národu a jazyku a v jeho jméně (psal se Jiří z Poděbrad a Kunštátu) se pojí dvě jména líbezných končin, jedné v Čechách a druhé na Moravě...

z Poděbrad a Kunštátu) se pojí dvě jména líbezných končin, jedné v Čechách a druhé na Moravě...

V sedmnácti letech zasedá na zemském soudu, v roce 1448 se překvapivým útokem zmocňuje Prahy a v roce 1452 je zvolen zemským správcem za nezletilého Ladislava Pohrobka.

Pan zemský správce zaceloval rány, které země utrpěla za dlouhých válek a hospodařil tak, že za krále Holce (tj. Ladislava Pohrobka) byla za groš ovce. Zkrátka osvědčoval svou pracovitost a čínorodost.

V roce 1457 přijíždí král Ladislav do Prahy, aby se tu oženil s francouzskou princeznou Magdalenou, leč v krátkém čase král Ladislav v Praze záhadně umírá. Místo svatby chystá Praha pohřeb. Komu jeho smrt nejvíce prospívá? Jiříkovi. Pro šlechtického synka se otevřela cesta k trůnu. A tak se hned vynořily domněnky, že král Ladislav byl Jiřím otráven. Druhá diagnóza uváděla jako příčinu královny smrti mor.

Poslechněme si teď dobová svědectví o Ladislavově smrti. Rozhodni, zda tyto příznaky svědčí spíš pro otravu nebo mor.

A1

...i kázal k sobě svým lékařům i dali jemu lékařství, aby se upotil, aby ústy vyzvrátil, takéž třetí lékařství, aby jeho proskočilo (projímadlo) a najposléze púšťeli jemu žilů krev...

Mor nebo otrava?

...a lézal král pod zlatohlavem na márách a šli sú lidé ten celý den ohledávající krále mrtvého byl jich veliký dav...

(přitom mor je nakažlivou nemocí) Mor nebo otrava?

...jest pak nejvýše podivné, že v celé líduplné Praze by toliko jediný případ nemoci morní se ukázal a nižádný jiný by stížen nemocí nebyl...

Mor nebo otrava?

Předpokládám, že ses přiklonil k otravě. Tak jako mnoho současníků i pozdějších kronikářů. Teprve po více než pěti letech byl Jiří jako viník královraždy očištěn. Tým pod vedením profesora Emanuela Vlčka prokázal, že Ladislav zemřel na krevní chorobu – formu leukémie, která zcela prostoupila jeho kostru.

Pomluva má někdy velmi tuhý život a bývá těžké ji vyvrátit.

Jaký byl Jiří z Poděbrad?

B1

Přečti si uvedená fakta a pak se pokus o jeho stručnou charakteristiku.

Zjevem, návyky i stylem práce neodpovídal představám o vladaři. Nemiloval hodokvasů a okázalých a hýřivých slavností, jeho dvůr postrádal lesku. Byl však dobrým hospodářem, kupcem i obchodníkem. Groš v ruce dvakrát obrátil, než jej vydal, ale věděl, jak nastřádané bohatství využít. (Tak jen pro příklad: při koupi obrovského Častolovického panství sází na stůl v hotovosti 23 000 kop grošů.)

Nemiloval krveprolití, ale za svým cílem šel bezohledně a neváhal sáhnout i k popravám. Uměl udeřit i vyčkávat, taktizovat i rozhodovat. Měl předvídavost.

Nemiloval fyzickou námahu, zřídkakdy sám bojoval, o to víc se věnoval sedavé práci duševní. Byl nesmírně houževnatý a neúnavně pracovitý.

Vzrůstu byl malého, těla spíše otlého, leč pohledu jiskrného a chytrého.

.....

.....

.....

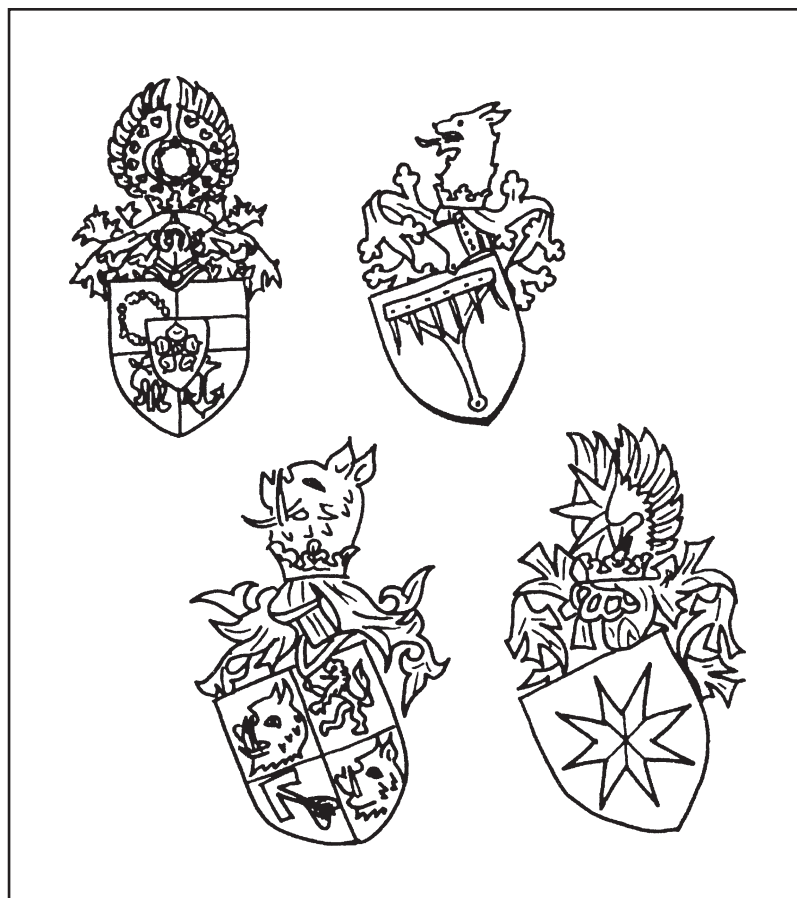
.....

.....

.....

C1

Jiří z Poděbrad měl mnoho přátel i mnoho nepřátel. Mocní byli jedni i druzí. Urči, kterým rodům patří tyto znaky, a napiš k nim, zda to byli Jiříkovi přátelé, nebo nepřátelé.

Panovník, který už v mládí tolikrát poznal boj, toužil po míru ve své zemi. Jeho projekt mírového poselstva, kterým odhodlaně čelil útokům papeže, je v tehdejší Evropě naprosto nevídaný a ojedinělý! Liga evropských panovníků předběhla dobu a ukázala cestu budoucnosti. Dokument z roku 1462 obsahuje velmi moderní zásady:

1. Vytvoření mezinárodní organizace k řešení vzájemných sporů.
2. Spory se mají řešit pokojně.
3. Členské země jsou bez rozdílu rovnocenné.
4. Členské země jsou svrchované.
5. Tato smlouva je přístupná všem, kteří přijmou její zásady. Mohou do ní vstoupit i Turci, proti jejichž rozpínavosti je namířena.
6. V případě napadení bude proti útočníkovi organizována společná účinná obrana.

Dále se v dokumentu podává návrh, jak trestat rušitele míru, návrh na zřízení mezinárodního soudního dvora i návrh na ustanovení pravidel jednotného světového práva.

Tato organizace by měla stále úředníky z jednotlivých zemí v čele se syndikem.

Dokument předpokládal dokonce zřízení jednotné evropské měny a ještě mnoho úžasného se v textu této listiny skrývá.

Zůstane trvalým dokladem o velikosti husitského krále a součástí našeho národního dědictví. Ačkoli se ji tehdy nepodařilo ustavit.

Odpověz:

1. Existuje dnes nějaká podobná mezinárodní organizace?
2. Jestliže ano, kde má sídlo?
3. Kdy byla poprvé skutečně založena?
4. Kde sídlí dnes mezinárodní soudní dvůr?
5. Kdo je dnešním „syndikem“, tedy generálním tajemníkem?

Jiřík Poděbradský jako zemský správce i pozdější český král pečoval o hospodářské povznesení Čech. Mezi jeho nejdůležitější opatření patří:

- podpora královských měst a obnovení jejich práv
- péče o bezpečnost cest (dbalo se na to, aby podél cest po obou stranách na vzdálenost, kam „dohodíš kamenem obemknutým v pěsti“, tj. asi 30 m, byl vykácen pruh lesa, aby se v něm nemohli skrývat lupiči)
- zákaz vývozu drahých kovů
- obnovení ražby pražského groše

Ražbu mincí ukazuje obrázek.

MINCOVNÍ SYSTEM:

1 groš = 7 penízů
= 14 haléřů
= 2 groše míšeňské

E1

Do připraveného prostoru navrhni vlastní minci. Jako předlohu můžeš použít svou podobu nebo podobu svého kamaráda. Nezapomeň na nápis a datum vydání a uveď také hodnotu mince.

V 15. století se zvolna měnily ideály. Namísto rytířské cti, neohroženého boje a urozenosti původu se posuzovalo a cenilo vzdělání, praktické užitečné dovednosti a podnikavost. Šlechta zakládá velkostatky, buduje ovčínny, vinice a chmelnice a dostává se nutně do sporů s městy, která hájí své várečné právo. Připravuje se jeviště pro rozkvět humanismu a renesance.

Představ si, že bys žil v té době v Čechách. Vyber si, zda chceš být šlechticem nebo měšťanem. Zavři na chvíli oči...

Slyšíš hlasy kramářů a vyvolávačů z nedalekého tržiště? Obdivoval jsi nevídané odění a krásné koně, když pod okny tvého domu projížděl průvod cizích kupců?

F1

Jestli se dovedeš přenést do 15. století, snadno splníš tenhle úkol:

1. Jak se jmenuješ?
2. Jak se jmenuje tvá manželka, případně z jakého je rodu?
3. Z čeho jsi získal své bohatství, co všechno ti patří?
.....
4. Zasedal jsi někdy na sněmu? Popiš sněmovní jednání a výzdobu města.
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ve městě ještě chvíli zůstaneme. Stejně jako dnes, tak i v 15. století mělo každé město svůj rozpočet. Sestavovala ho městská rada v čele s purkmistrem. Obecní peníze se musí vynaložit účelně. Každý rozpočet má příjmy a výdaje. Zamysli se nad tím, z čeho mohlo město bohatnout, jaké příjmy plynuly do městské pokladny a na co musela městská rada peníze vydávat.

Vzpomeň si na různé služby, které středověké město za úplatu nabízelo, vzpomeň si, jak byl ve středověku organizován trh a obchod. Koho musela naopak městská rada platit, na co musela pamatovat.

Mnoho z těch věcí se nezměnilo dodnes.

Zapiš stručně do tabulky:

+ PŘÍJMY (má dáti)	- VYDÁNÍ (dal)

F2

Na sklonku vlády Jiřího z Poděbrad došlo k obnovení těžby stříbra v Kutné Hoře. Výsledky tohoto opatření se však projevily až za vlády Jagellonců. Jenže z havířského stříbra bohatli kutnohorští konšelé, šepmistři a těžaři. K havířům do hlubokých štol sotva pronikly stříbrné paprsky. Král byl daleko a páni blízko a kde se dovolat práva, když si šlechtici zvykli říkat Vladislavovi: „Ty jsi náš král a my jsme tvoji páni.“

A stalo se pak, že se havíři vzbouřili...

G1

Ke které události se vztahuje tento úryvek a kdy k ní došlo?

Dlouhý had. Dlouhý had bílých postav se sunul městem. Bez hluku, neslyšně. Jejich mlčení bylo hrozné. Okenice krámců i měšťanských domů se rychle zavíraly.

Nesli s sebou šlígla a železa. Opustili doly. Bez havířů byla Kutná Hora jen prázdným rejdištěm, shlukem myších děr. Nad Pachem je čisto, ani obláček dýmu z prázdných hutí...

.....
.....

G2

Jiří z Poděbrad nazýval Kutnou Horu svou mošnou a tobolekou. Doly byly bohaté. Nejbohatší z nich se jmenoval Osel.

Památka na jeho přízračné bohatství se nám zachovala v dobové říkance. Zkus zaměnit pořadí jednotlivých slov a složit veršík tak, aby dával smysl.

RVÁTI

BUDE

HORA

OSEL

V ŠTĚSTÍ

BUDE

DOKUD

STÁTI

Podle toho, co víš o vládě Jiřího z Poděbrad a Jagellonců, dokonči tyto věty. Můžeš se znovu vrátit k textům této kapitoly.

H1

1. Po otcově smrti mne vychovával strýc na hradě
2. Dnes víme, jak zemřel Ladislav Pohrobek, ale
.....
3. Věrné přátelství spojovalo mne s panem Lvem z Rožmitálu, jeho dcera Johana
.....
4. Poselství ke dvorům evropských panovníků
.....
5. K posílení obchodu
6. V tzv. Svatováclavské smlouvě z roku 1517 král Ludvík stanovil
.....
7. I tak jest král Vladislav povolal sobě na Hrad Benedikta Rieda, stavitele slovutného, aby
.....
8. Zdědil král Vladislav II. Jagellonský spory s uherským Matyášem Korvínem a
.....
9. Evropu tehdy vážně ohrožovali Turci, kteří
.....
10. V bitvě u Moháče

Renesance – Já člověk

Hlahol zvonů z chrámu svatého Víta doléhal až sem. Rožmberský vladař stál u okna a díval se na řeku plynoucí dole. Před ním na čtenářském pultíku ležela oblíbená Kronika světa od Johana Cariona. Jejím vydání pomohl svými penězi. Unaveně si přetřel čelo – ach svět, jaký je? Katolíci, lutheráni, Turci, nové hvězdy, vlasatice na obloze, cesty a plavby do neznámých krajin...

Co po nás na tomto světě zbyde, záleží v nás samých. Kéž je toho více, než jen náhrobní deska z červeného mramoru, jakou dal tesat bratru Vilémovi. Kéž zanecháme svědectví, že jsme žili.

A1

Odpověz:

1. Ze kterého rodu je hlavní hrdina tohoto příběhu?
2. Co se tehdy dělo ve světě?
3. Jak říkáme dnes hvězdě vlasatci a co její objevení prý předpovídalo?

Renesance znamená znovuzrození, obrození. Renesance jako nový směr musela přijít, protože se v životě společnosti změnilo příliš mnoho. Vymezíme si ji velmi přibližně jako období od roku 1550 do roku 1600.

B1

Zatrhni, která z uvedených tvrzení vypovídají o době renesance.

- Neobyčejně roste moc měst.
- Tři malé plachetnice objevují pro Evropu Nový svět.
- Karel Veliký se nechal korunovat.
- Jan Hus byl upálen v Kostnici.
- Muž jménem Jesenius provádí v Praze první pitvu.
- Vilém Dobývateľ ovládl Anglii.
- Metodou poznání není slepá víra a poslušnost, ale pozorování a zkušenost.
- Knihťisk pomáhá rychlejšímu šíření poznatků.
- Muž jménem Leonardo dá Vinci maluje Monu Lisu.

A moudrého Leonarda si poslechni ještě jednou, i dnes nám má co říct.

KDEKOLI CHYBÍ ROZUM, NASTUPUJE KŘIK, COŽ SE NESTÁVÁ VE VĚCECH JISTÝCH. SKUTEČNÉ VĚDĚNÍ MUSÍ BÝT ZDŮVODNĚNO A DOKÁZÁNO, KDEŽTO ZMATENÉ A LŽIVÉ ÚVAHY A SPORY SE VŽDY VEDOU JEN S VELIKÝM KŘIKEM A MÁVÁNÍM RUKOU.

LEONARDO DA VINCI

Změna názorů na svět a život nepřišla najednou, zčistajasna. Nástupu renesance pomohlo mnoho různých skutečností. Tady jsou některé z nich:

B2

OBJEVNÉ PLAVBY

KNIHTISK

NOVÉ MAPY

ROZŠÍŘENÍ POZNATKŮ

Znázorni v připraveném schématu pomocí šipek všechny vztahy, které dokážeš najít. Přemýšlej, jak se věci vzájemně ovlivňují. Oboustranný vztah označ oboustrannou šipkou.

Vydat se tehdy v 15. století na moře, k tomu musel mít člověk velký kus odvahy. Nikdo nevěděl, co ho v dalekých krajích může potkat a zda se vrátí. Mapy byly neúplné, navigační pomůcky ne docela spolehlivé. Ti, kdo se z takové plavby vrátili, vyprávěli neuvěřitelné historky. Často popustili uzdu své fantazii a při sklence v přístavní krčmě se rozpovídali o bájných pokladech, o kvetoucích městech, o obrech, které viděli. Moře se hemžilo nejružnějšími příšerami a obludami...

Takhle si představoval moře Sebastian Münster v roce 1544. Podívej se na obrázek a dokresli do něj sám nějakou podobnou příšeru.

C1

C2

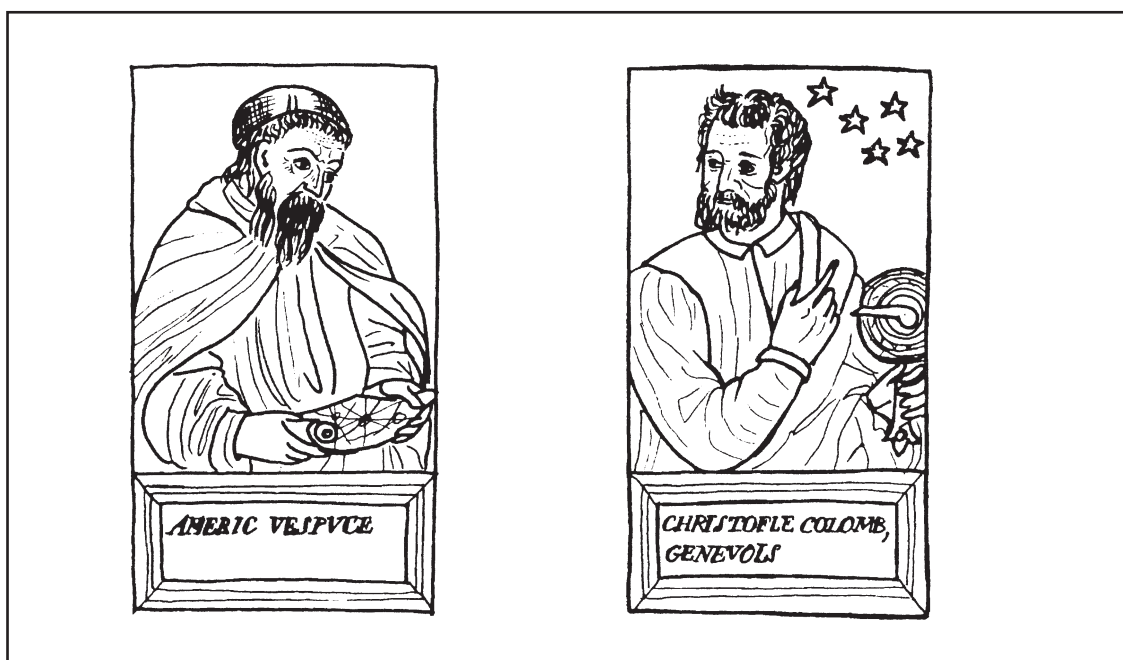
Vyber z následujícího seznamu pouze ty národy, které měly dlouhou tradici v mořeplavbě.
ČÍŇANÉ, ČECHOVÉ, VIKINGOVÉ, AVAŘI, MAĎAŘI, ŘEKOVÉ, FÉNIČANÉ

Dobří mořeplavci byli:

C3

V 15. století zaujali přední místo Španělé a Portugalci. Doplň tabulku, kde jsou uvedeny jejich nejvýznamnější plavby.

KDO	KDY	KAM
Bartolomeo Diaz	1488	obeplul a dosáhl
	1492	objevil
Vasco da Gama	1497-9	proplul do kolem Afriky
Fernão Magalhães	1519-22	první cesta

C4

Portréty z galerie slavných zachycují významné objevitele. Zjisti, kdo je kdo, a do připravených linek zapiš, co o něm víš. (Můžeš si vzít na pomoc odbornou literaturu.)

a)

b)

.....

.....

.....

.....

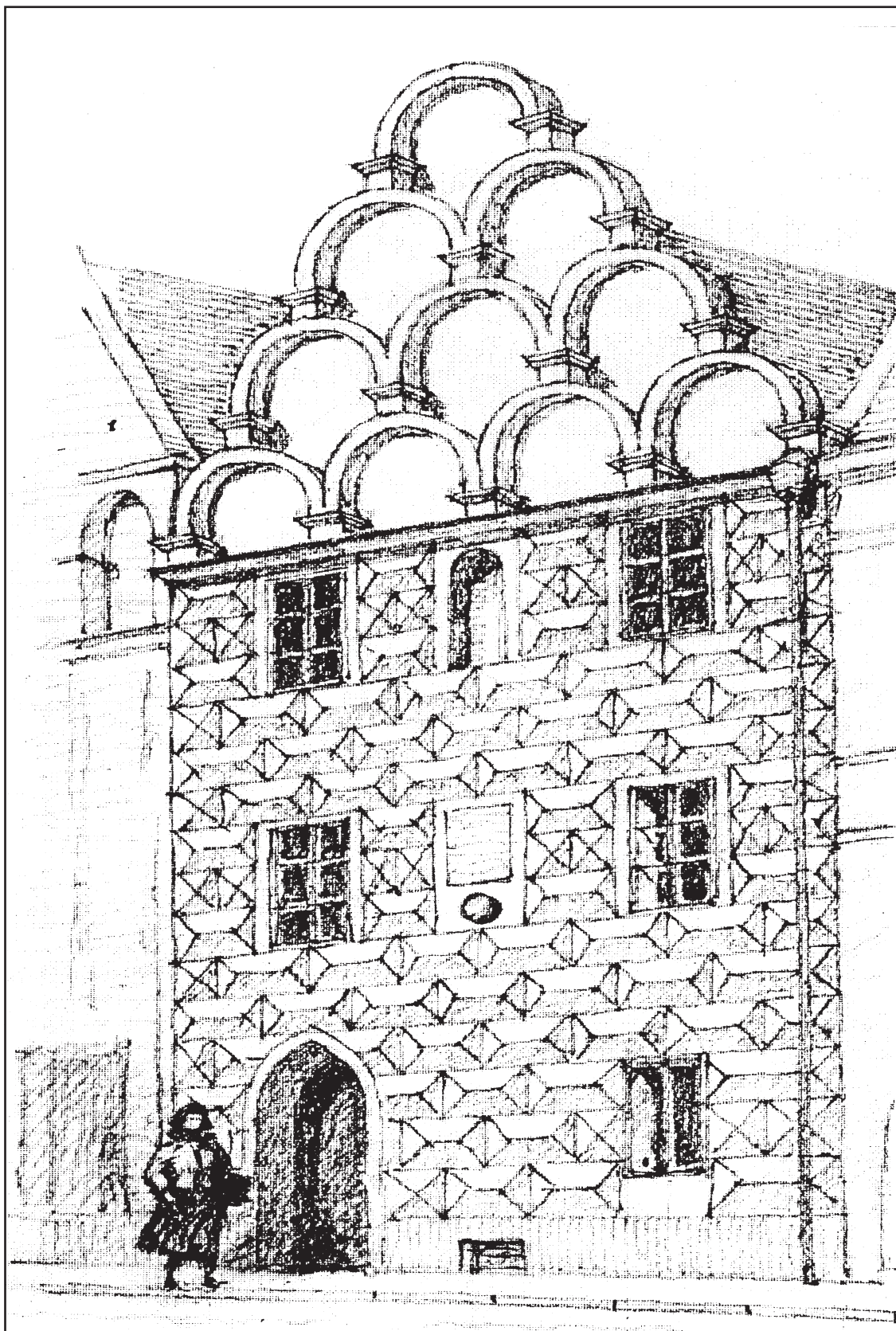
.....

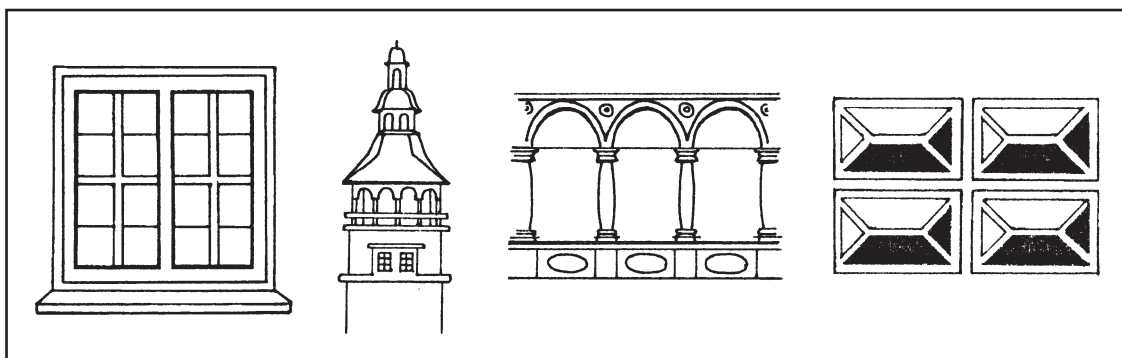
.....

.....

.....

Vrátíme se teď z dalekých plaveb zpátky do Čech. Renesance se projevila ve všech oblastech umění a také ve stavitelství. Architektura se přizpůsobuje člověku a stavby se stávají střídmější. Cílem už není vyvolat pokoru a strach, ale poskytnout klid a pohodlí. Tvarosloví nového slohu tomu pomáhá.

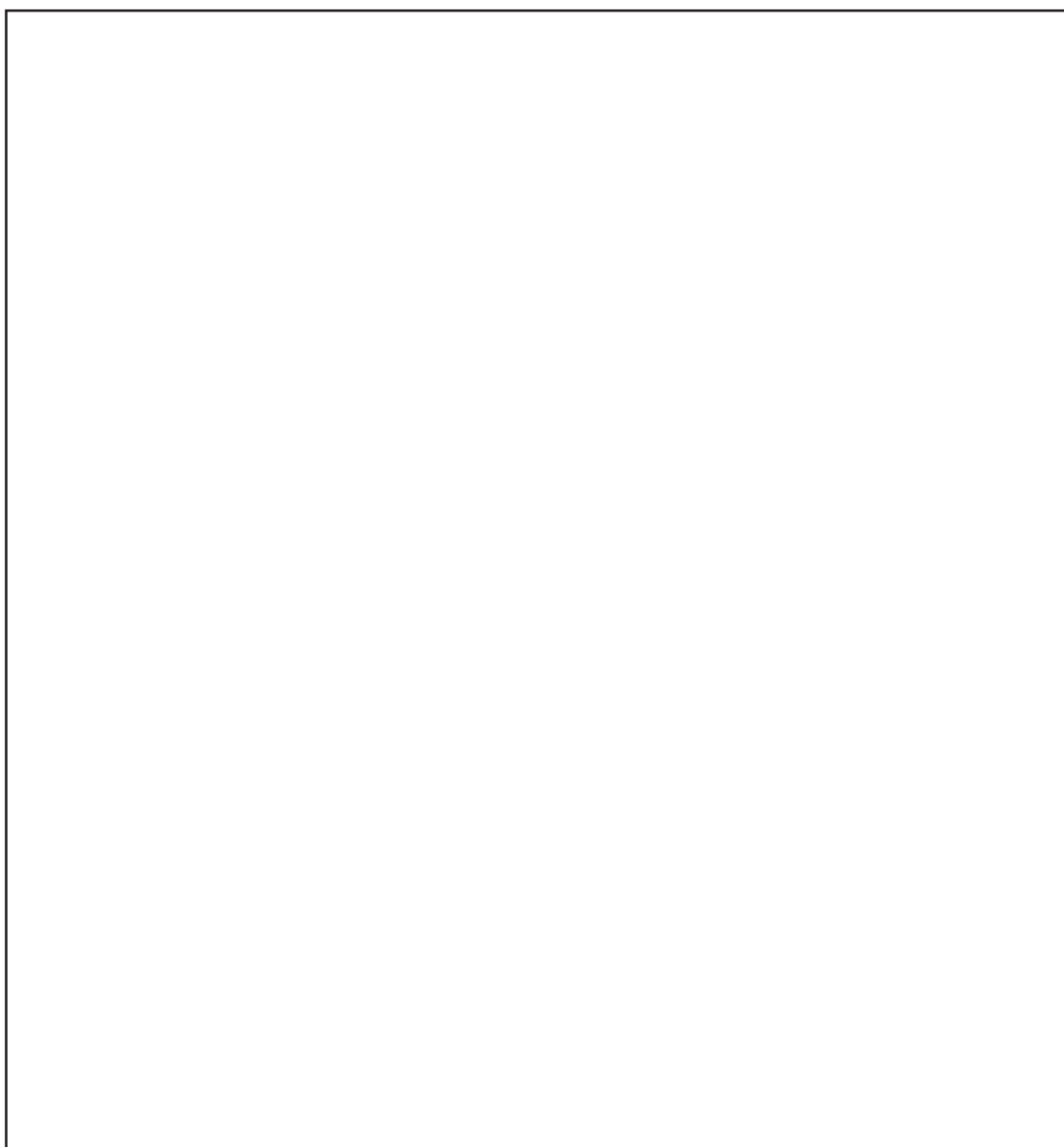

D1

Na obrázcích vidíš jednotlivé prvky renesančních staveb. Zkus s jejich použitím navrhnout svoje renesanční sídlo. Jak bude vypadat tvůj zámek nebo palác?

Můžeš nakreslit návrh celé stavby nebo jen členění hlavní vstupní stěny. A nezapomeň, že renesance je uměřená, klidná a má lahodit oku.

Malířství

E1

I v době renesance přetrvávají všechny starší techniky – desková malba, fresky ap. Nově se objevuje olejomalba a dřevořez.

Všechny obrazy dokládají změnu názorů na svět a život. Malíř neváhá zobrazit nahé lidské tělo. Gotický umělec by si to sotva mohl dovolit. Poprvé se malují portréty, které usilují o zachycení skutečné podoby a charakteru postav.

Umělec už není anonymní, naopak – hrdě se hlásí ke svému dílu, je ctěn a vážen, zatímco gotičtí mistři své obrazy nepodepisovali.

Zalistuj zpátky k 5. kapitole, kde jsme si vyprávěli o gotickém malířství. Oba dva texty porovnej a zapiš, čím se renesanční malířství liší.

.....

.....

.....

.....

Vousiska k nebi, vyvrácený týl,
na samém hrbu prsa ptačí stvůry
a jak ten štětec pořád stříká shůry,
už celou tvář mi štědře vydláždil,

Kdo o sobě napsal tento sonet?

E2

a proto braň, můj milý,
mé dílo a jeho pověst s ním,
já nejsem malíř a sem nepatřím.

Nápověda:

- Ten muž vytvořil jedno z nejúžasnějších děl všech věků. Pracoval celé čtyři roky v Sixtinské kapli. Pokryl svými malbami prostor 40 metrů dlouhý a 13 metrů široký. Řadu míst musel zcela přepracovat, protože neznal zvláštnosti římského vápna a to způsobilo, že se mu na celé třetině hotové práce objevila plíseň...

Skvělá umělecká díla se stávají předmětem sběratelské vášně. Ta se nevyhne ani panovníkům. Vznikají bohaté kolekce vzácných předmětů – říká se jim kunstkomy. Nejslavnější sbírku, která svědčí o neobyčejné šíři jeho zájmů, vytvořil císař Rudolf II. Přečti si, co všechno sbíral a ke každé položce dopiš jeden skutečný předmět, který by Rudolf mohl ve sbírce mít. (Například – knihy – Kronika světa)

F1

- obrazy
- sochy
- zbraně
- knihy
- přírodní zvláštnosti, krunýře, zkameněliny
- hodiny, měřicí a astronomické přístroje

Podle střízlivých odhadů byla cena Rudolfových sbírek 17 miliónů zlatých.

F2

Co sbíráš ty?
Napiš něco o svých sbírkách.

.....

.....

.....

.....

.....

G1

Úkol pro zvědavé: Představ si, že slavný italský šlechtic Lorenzo di Medici, kterému říkali il Magnifico – Vznešený, uspořádal ve svém sídle renesanční večer. Společnost už je shromážděna ve velkém sále, zní hudba, z rozlehlé zahrady stoupají tisíce vůní...

Koho pan Lorenzo pozval?

To už je úkol pro tebe. Vymysli si sám, kdo je hostem na této slavnosti. Vyber toho, s kým by ses opravdu rád sešel. Čím více takových lidí najdeš, tím lépe. Zapiš si je a ke každému připiš v 1. osobě pár vět o jeho životě a o tom, čím se zabývá. Bude to vlastně velkolepé setkání výjimečných osobností. Mohou to být muži i ženy, hudebníci, vynálezci, básníci, malíři, kdokoli.

Jediná podmínka je, aby žili kdekoli na světě v době renesance, tedy v době od roku 1450 do roku 1620.

PŘÍKLAD:

Jmenuji se Kryštof Harant, moje rodové sídlo jsou Bezručice, ale raději pobývám na svém hradě Pecka. Spolu s přítelem Divišem Černínem z Chudenic jsem navštívil Palestinu a o tomto svém putování jsem napsal cestopis. Rád skládám hudbu.

Když si jména svých hrdinů necháš zatím pro sebe a přečteš jen jejich charakteristiky, mohou spolužáci hádat, koho sis vybral. Je to pěkné cvičení na postřeh, paměť i kombinační detektivní schopnosti.

Středověk – pracovní sešit z dějepisu Mgr. Ivan Bauer
Ilustrace Dr. Jana Bauerová

V publikaci byly použity 4 ilustrace akad. arch. B. Kozáka
Výtvarná redakce Vladimíra Bičíková

Vydalo Nakladatelství Tobiáš, Havlíčkův Brod roku 1993 jako svou publikaci č. 00-10
1. vydání ISBN 80 901232-9-5